

SÓGOR DÁNIEL

EGY ÁLLAM A KÖZÖSSÉGEKBŐL

LIBANON A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT

I. BEVEZETÉS

E tanulmány célja, hogy betekintést nyújtson a Közel-Kelet egyik, talán legsajátosabb államának, Libanonnak a megszületésébe, a körülményekbe, melyek közt létrejöhetett. S máris felvetődik a kérdés, hogy mi teszi Libanont oly speciális országgá, ami miatt kitüntetett figyelemre érdemes. Mi teszi Libanont sajátossá az Arab, illetve az Iszlám világban. Nos először is az, hogy már az vitára érdemes, hogy Libanon az Arab világ földrajzi közepén menyire nevezhető az Iszlám világ részének. Az első világháború után megalakuló, és a második világháború után függetlenedő, vagy függetlenné váló országok közül ugyanis Libanon az egyetlen, amiben nem hogy nem voltak döntő többségben a muszlimok, de keresztény többségű állam volt. Sőt már magának az önálló államnak a megszületése is egy igen speciális, erős helyi karakterrel bíró keresztény közösség, a Maronita Egyház nevéhez fűződik.

Mindenek előtt azonban földrajzilag kell tisztázni vizsgálódásunk tárgyát. E tanulmány alapvetően az arab terminológiát követi. Az egész térséget magába foglalja a történelmi Szíria, vagy Nagy-Szíria.³⁸¹ Ez alatt azt a területet értjük ami a Sínai-félsziget, a Földközi-tenger, az Isszoszi-öböl által határolt nyugaton, az Isszoszi-öböltől keletre elhúzódik az Eufrátesz völgyéig, le egész a középső folyásáig, s innen légvonalban húzódik dél-nyugatnak egész az Akabai-öbölíig. Vagyis magában foglalja a mai Izrael, Palesztina, Jordánia, Szíria, és Libanon államok teljes egészét, illetve Törökország, Irak, és Szaúdi-Arábia egyes részeit. Ez az a

---

³⁸¹ Arabul: Šám, vagy bilád aš-Šám

Szíria, ami az arab történelmi tudatban egységként élt gyakorlatilag az első világháború végéig. Ezen belül az oszmán korban kezdett kifermálódni Libanon. E tanulmányban tehát Szíria alatt a mai Szíriai Arab Köztársaság területe, míg a történelmi Szíria alatt a már említett terület értendő. Ugyanígy Libanon alatt is az alakuló formátumú, és határokkal bíró terület értendő, s nem feltétlenül a mai Libanoni Köztársaság területet. A fogalom, Libanon, mellyel területet jelölték már létezett, de a XIX. századig csak földrajzilag, a terület középső részén fekvő Libanoni-hegység után. Politikailag mindig is Szíria részének tekintették. A döntő lépést a saját politikai arculat felé az 1861-es szultáni rendelet jelentette, ami a Libanon-hegységet autonóm területté nyilvánította egyszemélyi vezetővel az élén aki csak adóval, és a szultáni felség elismerésével tartozott. A belső ügyeket maga intézte. Ez lépés közel sem volt előzményektől mentes, de a mai Libanoni Köztársaságnak ez a vazallitás jelentette legkonkrétabb előjelét.

Libanon egy igen különleges ország. Amint azt látni fogjuk, Libanon a történelem során mindig bírt egy komoly helyi, a többi területtől különböző jelleggel, s időről időre autonómiával. Igaz, hogy ezen autonómia területileg és jogállás tekintetében sokban változott az idők során, időről-időre más-más közösségekre terjedt ki, vagy volt köszönhető. Mégis, a XIX. század során a Közel-Keleten is megjelenő nemzettudat, s az arab, illetve az ennek folyamán az állam megalakultával formálódó libanoni nemzettudat erősen táplálkozik ezen történelmi előképekből. E helyt nem is fontos kitérnünk e történelmi fejlődésre, ezt a maga helyén e tanulmányban úgyis részletesen megtehetjük. Libanon, főleg a maronita egyház és a római pápa kapcsolata miatt, már a középkortól fogva élénk kapcsolatot tartott fent Európa államaival, majd e kapcsolat a XIX. századra főleg Franciaországgal vált intenzívvé. Az első világháború folyamán is élénk volt itt a francia diplomácia, majd – amint arról szó lesz – a háború során kötött megegyezésnek megfelelően a történelmi Szíriának ezen északi, a mai Szíriát és Libanont felölelő része francia befolyás alá került. E hagyományosan jó és intenzív kapcsolat eredménye, illetve a francia

adminisztráció azon megfontolás, mely szerint a területet önálló államokra kívánja osztani az etnikai, illetve vallási közösségek mentén együttesen vezettek Libanon megszületéshez. Libanonnak, mint autonóm területnek komoly hagyományai voltak már az oszmán-kor végétől, s ennek a folyamatnak bizonyos folytatása volt az önálló államiság. Az a terület azonban, amire az eredeti Libanon-hegyi autonómia kiterjedt, igen kicsiny volt, s félő volt, hogy mint állam életképtelen. Ezen józan megfontolásnak, maronita egyház már addig is létező, a többi helyi keresztény felekezet gyakorolt primátusának, illetve a maronita közösség anyagi megfontolású érdekeinek volt köszönhető, hogy az 1921-ben kikiáltott Libanon, Nagy-Libanonként vonult be a történelembe. Ez a terület ugyanis jóval nagyobb az eredeti autonóm területnél. A területi növekedés pedig együtt járt egy komoly lakosság növekedéssel is. Ám míg a korábbi, kisebb területen szinte kizárólag keresztények éltek, akik között a maroniták túlnyomó többségben voltak, az új ország területén keresztények már csak úgy hatvan százalékot tettek ki. Köztük a maroniták még mindig többségben voltak, és a lakosság összetekintetében még mindig legnagyobb közösség volt az övék, mégis az ország területére nézve elvesztették többségüket. A gond nem csak az volt, vagy inkább elsődlegesen nem az volt, hogy a keresztények mellé nagyszámú muszlim kapcsolódott. A fő problémát az jelentett, hogy sem ez a muszlim lakosság, sem maguk a keresztények nem voltak egységesek. Koránt sem. A keresztények megannyi felekezet, és egyház között oszlottak, amint a muszlimok is megoszlottak szunnik, és több síi közösség között. E mellett nagy számban csatoltak ezen új országhoz olyan közösségeket, akik bár az iszlám, főleg a síi iszlám valamely ágából alakultak ki, ám sajátos történelmi-teológiai utat bejárva sajátos, zárt közösségeket alkottak Ilyenek az 'alawiták, illetve a Libanon tekintetében jóval hangsúlyosabb drúzok. Arról hogy kik is ők, még sok szó esik, a maga helyén, itt elég annyit megjegyezni, hogy ők is a sajátos, és a többi csoporttól teljesen külön alakulást jelentettek.

Amint már az emberi természet már csak ilyen, a megannyi közösségnek mind megvolt a maga érdeke, és az ebből fakadó

elképzelése Libanon jövőjét illetően. Itt talán csak a két „végpontot” érdemes megemlíteni. A szunniták nagy része nem is fogadta el a szuverén Libanont, még elméleti síkon sem, s a Szíriával való egyesülést sürgették. Ugyanakkor a kisebb keresztény közösségek a terület megkisebbitését, a muszlimok lakta területek leválasztását, illetve a megmaradt terület teljességgel kereszténnyé tételét kívánták. A kialakuló Libanonnak, és vezetőinek épp azzal a kérdéssel kellett szembenéznie, hogy hogyan lehet államot teremteni egy ilyen sokszínű lakosságból, aránylag kicsiny területen. Miképpen lehet egyesíteni megannyi közösséget, pláne olyanokat, amiknek ennyire eltérő államszervezeti hagyományaik, és koncepcióik vannak, amik más autoritásokhoz igazítják világnézetüket. Igaz ugyan hogy a létrejövő államok közt ez volt az egyetlen keresztény többségű, ám ez a többség is fragmentált volt, s komoly, ám legalább annyira fragmentált nemmuszlim lakosságot kellett az államkeretek közé illeszteni. A sok, és sokféle közösséget egy állammá, s mi több, egy nemzetté alakítani roppant nehéz feladat, s mint egy „történelmi kísérlet” jelenhet meg előttünk. Hogyan tesz ki megannyi apró közösség egy egészet? Kitesz-e egyáltalán? S ha igen, miként lehet ezt szavatolni? Milyen feltételei és következményei vannak egy ilyen folyamatnak? Nagyon leegyszerűsítve, erről szól Libanon két világ közti története, s ekképpen e tanulmány is. S hogy miért is olyan fontos ez a téma? Nos erre rögtön két válasz is adható.

Először is, manapság a média folyamatosan egy tendenciózus, és nem kevésbé leegyszerűsítő, hiszterizáló képet fest a Közel-Keletről. Azt a képet tárja elénk, mintha semmi különbség nem volna arab és a rab között, s mintha minden arab, de legalábbis minden arab ország muszlim lenne. Ebből kifolyólag pedig részese valamifajta pániszlám, terrorista gyanús folyamatnak. Gyakran még neves kutatók is, mint Huntington vázolják fel azt a leegyszerűsítő képet, mintha itt egységes, és homogén „civilizációról” lenne szó, mely a szintén egységes „nyugati” civilizációval készül összecsapni. Nehéz és hosszas folyamat lenne cáfolgatni ezeket a gondolatokat, de épp ezek miatt oly fontos felmutatni, hogy maga az arab világ roppant fragmentált. S e sokszínűségben van egy

országa amelyet nagyszámban laknak keresztények. A viszonyok keresztények és muszlimok között kiegyenlíthetőek. A békés együttélés igenis lehetséges, és az eltérő nézetekből, érdekekből egység igenis teremthető. Ugyanakkor Libanon történelme arra is komoly tanulság, hogy amennyiben ilyen kiegyenlítésre törekszünk, és ezt elérni véljük, akkor az komoly feltételekkel, és felelősséggel jár. Ha ugyanis a viszonyokat folyamatosan, és dinamikusán nem kezelik, ha az alapvető feltételeket nem tartják be, akkor annak súlyos ára van. Libanon esetében a kiegyezés megtörtént. Bár a felszínen komoly politikai bizonytalanság honolt, az alapok biztosak voltak, a gazdaság fejlődött, és hamarosan ez lett a térség egyik legprosperálóbb országa. Mindez a térség országaira oly jellemző szénhidrogén kincsek nélkül. A helyzetet azonban nem igazították a változó viszonyokhoz, és a külső nyomás mellett a belső feszültség 1975-re robbanáshoz, közel két évtizedes polgárháborúhoz, és több külső beavatkozáshoz vezetett. Amint azonban az összefogás, a csoportok közötti kiegyezés helyreállt, egységesen tudott fellépni mind 2000-ben amikor az izraeli erők kiűrtették Dél-Libanon nagy részét, mind 2004-ben mikor a szíriai csapatokat kényszerítették kivonulásra, mind 2006 nyarán, mikor újabb izraeli agressziót kellett elszenvednie az országnak. A belső feszültség ellenére a lakosság szinte osztatlan egységen lépett fel. Vagyis az összefogás még a legerősebb ellentétek mellett is elérhető.

Akkor pedig – s ez a feltett kérdésre talán a második adható válasz – amikor az Európai Unió megannyi országot, nemzetet, és kultúrát próbál egyesíteni egy közösségben, van mit tanulni ebből az értékes történelmi példából. Van mit tanulni abból hogy hogyan lehet kiegyezni. Ugyanakkor intő jel is kell legyen, arra nézve, mi következik abból, ha az igényeket nem veszik észre. Ha a feszültségek intő jeleit nem veszik figyelembe, s nem cselekszenek. A pozitív tapasztalatokat azonban az Európai Unió tekintetében különösen hasznosnak láthatjuk. 2. Az EU is ilyen kísérlet, van mit tanulni! Hasznosítható tapasztalatok az EU-n belül! Az EU és a többi európai ország között! Az EZ és a közel-

kelet között, ahol Libanon pláne híd is lehet kettős tapasztalataival, és hagyományaival

Ezen gondolatokkal, provokatív kérdésekkel, és háttérükkel foglalkozik ez a tanulmány. Mindamellett az is célja, ahogy célja is kell legyen, hogy az érdeklődőhöz közelebb vigye a világnak ezek igen sajátos arculatú szegletét. Mindehhez azonban közelebbről kell látnunk a viszonyokat, és a részleteket.

II. LIBANON KÖZÖSSÉGEI

II./1. Bevezetés

Mint azt már az általános bevezetőből láthattuk, Libanont megannyi közösség alkotta, melyek alapvetően a két nagy monoteista világvallás, a kereszténység, illetve az iszlám bizonyos csoportjai, ágai, vagy – a drúzok esetében – valamely ágából származóm igen sajátos képződmény. Mindezek mélységét csakis úgy lehet megtapasztalni, hogy némi betekintést végzünk a főbb, befolyásosabb csoportokba.

Előljáróban két dolgot érdemes azonban kiemelni. Az egyik az, hogy bár a csoportok, a közösségek, vallási alapon váltak el, a versengés, vagy ellentét sosem vallási alapú volt. Az adott vallási csoport mind területileg, mind vérségi alapon jól behatárolható közösség a XX. században, s ezen társadalmi csoportok küzdöttek a hegemóniáért. A térség erős fragmentáltsága miatt ez csakis az erősebb csoportok összefogásával volt elképzelhető, s itt látszott meg igazán, hogy az aktuális szövetségek, és ellenségeskedések ugyan vallás-közösségi törésvonalak mentén alakultak, ki, de egyáltalán nem a két világvallás mentén. Ez pedig átvezet minket a másik kiemelendő jelenségbe Libanon történelme kapcsán, mely súlyos hatásait csak a XIX. század végén, illetve a XX. század folyamán érzékelteti, mégis a messzi múltba nyúlik vissza. E jelenség is kettős, párhuzamos folyamat. A területen ugyanis hagyományosan a két legnagyobb, és legbefolyásosabb közösség a drúzok, illetve a maroniták voltak, mely csoportokat – a többiekhez hasonlóan, de nem ennyire markánsan – egy-egy erős nagycsalád képviselt. A drúzok esetében ezek a családok a Ál Tanúh, a Ma'ani

Szirában, az Arslán, a Ğumlatt, és a Šihábí voltak, míg a maroniták esetében a Ğamayyil voltak. E két közösség már az oszmán hódítás előtt nagy befolyással bírt a területen, majd azt követően, köszönhetően az oszmán „indirekt kormányzás” modelljének szinte hegemón helyzetbe jutottak. Az „indirekt kormányzás” ugyanis, a praktikum jegyében, nem igyekezvén szabványosítani a tartományi kormányzatot, a helyi elitet hagyta meg, vagy juttatta irányító szerepbe. Cserébe elvárta az adó megfizetését, és a hűséget. Ennek fejében a helyi elit, s nem csak Libanonban, élhetett korábbi kiváltságaival, s szinte zavartalanul intézhette belső viszonyait. Innen eredt hát az a történelmi folyamat, hogy a két legbefolyásosabb közösség összefogott, kiegyezett egymással. A XVI. század végétől, mint azt majd látni foguk, a Libanon feletti hegemoniát Ma'ani, illetve Šihábí vezetők, vagyis drúz klánok képviselték, a maroniták egyetértésével, bizonyos fokú támogatásával.³⁸² Ezzel együtt viszont a drúz elit egy része szimpatizált a maronita-keresztény vallással, s nem egy áttértről tudunk.³⁸³ Mindkét közösség, igyekezett egyedüli reprezentánsává válni a kereszténységnek, illetve az iszlámnak, s ezzel együtt, a családok szintjén, igyekezett a művelhető földterületek lehető legnagyobb részét a maga birtokába hajtani. Bár az iszlám világban általában nem beszélhetünk feudalizmusról, annak az ittenitől eltérő földjogi, és igazságszolgáltatási karaktere miatt, mégis itt, főleg maronita területen, az erős fölső hatalom hiánya miatt ez gyakorlatilag kialakult. A maronita, és a drúz klánok, pedig szinte kizárólagos haszonélvezői lettek ennek. El kell ismerni azt is, hogy a falusi, feudális viszonyok közé szorított lakosság java is maronita keresztény, illetve drúz volt, ám a már említett monopolizáló törekvések miatt a maronita, illetve drúz klánok hatalma a az egyéb muszlim, illetve keresztény felekezetek faluközösségeire is folyamatosan kiterjedt. A két fél pedig szinte versenyt futott ebben. A kettős folyamat tehát úgy írható le, hogy míg a maroniták, és a drúzok egymással együttműködve uralták

---

³⁸² i.m. Weiss-Green, 1995, 117p.

³⁸³ Aziz S. Atiya

Libanont – bár nem a mai határai mentén, s a legkülönbözőbb jogi státust elnyerve az idők során – s folyamatosan tágították mozgásterüket az oszmán kormányzattal szemben, addig versenyt is futottak a termőföldekért.

A XIX. század közepére azonban ez a kooperáció megszűnt, s megkezdődött az immár egyáltalán nem békés küzdelem, főleg a maronita vezetők ellen. Véres atrocitások, és sikertelen megoldási kísérletek követték egymást. Erről Libanon első világháborúig tartó történelmét taglalva kellő szó esik majd. Ahhoz azonban, hogy a folyamatokat ott megérthessük, s abból kifolyólag a Libanon két világháború közötti történelmét is, meg kell ismernünk e két nagy közösséget, illetve azokat, akik döntően alakították az 1921-ben létrejött Nagy-Libanon sorsát. Itt fontos kiemelni, hogy ezen a helyen Libanon közösségei alatt, a 1921-es Nagy-Libanon értendő, és nem a történeti. Számadataik, is kizárólag e területre vetítve értendők, kivéve ott, ahol ez külön ki van emelve.

II./2. A Szunnik

Bár számarányuk Libanonban nem pozícionálná őket feltétlenül az első helyre, azonban részint a térségbeli – Közel-keleti – számtani elsőségük, illetve a különböző felekezetek ideológiai-teológia megértése szempontjából helyes őket előre vennünk. A szunna³⁸⁴ az iszlám vallás legnagyobb közössége. Ma a világon az iszlámon belüli számarányukat hetven és nyolcvan százalék közé teszik. Nagy-Szíria területének mindig is ez volt a többségi vallása, és az oszmán korban is az adminisztráció főleg rájuk épült. Ebből táplálkozott a többségi tudata, és érzete a szunni közösségnek. Hosszadalmas, ám történetünk szempontjából érdektelen lenne kifejteni a szunni közösség történetét. Libanont tekintve, sosem volt túl nagy a számuk. Az arab hódítás után a muszlim közösségek hamar megjelentek, ám csak a X. századra alakultak nagyobb szunni faluközösségek. A keresztes háborúk, majd a mongol-mamluk háborúk

---

³⁸⁴ Szó szerint: hagyomány

idején az üldöztetések elől a térség összes kisebb, üldöztetést elszenvedő közössége ide, Libanon hegyei közé menekült, ahogy egykor a maroniták. Az ellenségeskedések nyomán a szunni közösségek folyamatosan kiszorították a síik, és a keresztények. Ugyanakkor mind a keresztéseket váltó mamlukok, mind az oszmánok szunnik voltak. A szunnikből építették fel saját adminisztrációjukat. Bár mind látni fogjuk, Libanonban az oszmánok a hatalmat a drúz elitnek engedték át, mégis komoly hivatali apparátus volt Libanonban is. Ennek köszönhető, hogy a szunni közösség alapvetően városias volt, főleg Tripoli környékén élt. Birtokállománnyal csak kevés helyen bírtak. Főleg a kereskedelemben, a vallási intézményekben, és a hivatalokban helyezkedtek el. 1921-ben a számuk csupán 20% körül volt, ám ezzel Libanon második legnagyobb közössége lettek.

Fontosságuk nem elhanyagolandó, hiszen komoly hivatali tapasztalataik nekik voltak, ám éppen ezek a tapasztalatok, a hagyományok szorosan kötötték őket Szíriához. Elvetették egy szuverén Libanon elvét, ahol kisebbségben lennének. Az új Libanon egyik legfontosabb kérdése az lett hát, hogy a lakosság egy ötödét kitevő közösséget, ami komoly külső támogatást tudhat maga mögött, lehet-e integrálni, kiválnak, vagy felbomlasztják ezt az új Libanont.

II./3. A Síik

Az iszlám vallás második legnagyobb közössége, ám a terminus maga, némileg félrevezető, lévén mára gyűjtőfogalommá vált. A síi közösség a Kr.u. VII. században jött létre, s folyamatosan szakadt közösségekre, melyek egy része mára felbomlott, míg mások különleges, zárt közösségekké alakultak. Ez utóbbiak közé tartoznak a drúzok, illetve az 'alawiták. A „valódi síi” közösségek valójában két nagy csoportba, az ún. hetes, illetve tizenkettes síi csoportokba oszthatóak be. Libanon esetében, bár mind a két csoport jelen van, főleg az utóbbi képviselteti magát.

A síi közösség a Próféta halála után kezdett formálódni, de először még politikai, és nem vallási alapon. Azt a csoportot érthetjük

rajtuk, akik a Próféta halála után annak veje, és unokatestvére, ‘Alí Ibn Abí Tálibot látták volna a közösség élén. Amint az ismeretes, Muhammad halála után külön grémium, ún. *šúra* alakult a kalifa, azaz a *helyettes* kiválasztására. Ez először Abú Bakr-ot (Kr.u. 632-34), majd ‘Umár Ibn Hattáb-ot (Kr.u. 634-644), ennek halála után pedig ‘Utmán-t választotta meg, bár a muszlim közösség egy része, a síia magja minden választásnál ‘Alí Ibn Abí Tálib megválasztását követelte. ‘Utmán halála után ‘Alí Ibn Abí Tálib lett a kalifa, de azonnal ellentét tört ki közte és az ‘Utmán családjából kikerülő Umayya család közt, mely eredménye egy gyakorlatilag hat évig tartó belháború lett. Az a csoport, mely végig ‘Alí Ibn Abí Tálib mellett volt, a síia, vagy *šiat* ‘Alí, azaz , ‘Alí pártja. 661-ben azonban ‘Alí Ibn Abí Tálib merénylet áldozata lett. A csoport ekkor fiaira, Hasanra, illetve Hussaynra, tekintett vezetőként. Hasan nem volt túl érelyes ember, és évi járadék fejében el is ismerte az Umayya család, s ezzel Mu‘awiyya hatalmát. 681-es halálával a közösség Hussaynt állította előtérbe, és felkelést robbantott ki. A Karbala-i csatában azonban az Umayya dinasztia második tagjának, Yazidnak a seregei megverték Hussaynt és támogatóit, s magát Hussaynt is megölték. A közösség ekkor Hussayn fiaiban látta a közösség vezetőjét, bár ó időre visszavonult a nyílt politikai küzdőtértől. A síia fokozatosan nyert teológia jelleget is, mellyel folyamatosan elkülönült az iszlám közösség nagyobbik részétől. Kialakult az a nézet, mely szerint a Koránnak van látható, és rejtett értelme, mely utóbbit csak az isteni tudás birtokosa, ‘Alí Ibn Abí Tálib bírhatja. Ez a tudás, azután vérségi alapon fiaira, majd Husayn fiaira szállt. Ezen leszármazottak, a rejtett tudás egyedüli birtokosai az imámok. A közösség nagyjából egységesen fejlődött a VIII. század első feléig, mikor is az Arab Birodalom keleti területein, ahol a síia előnyben volt, meg nem szervezte az ellenállást az Umayya dinasztiával szemben, míg ki nem tört az ún. Abbaszid forradalom. E mozgalom történetébe belemeni túlon túl hosszas lenn. Itt elég annyit megemlíteni, hogy ez egy síi alapú mozgalom volt, mely a 740-es évektől folyamatosan terjeszkedett a keleti tartományaiban az arab Birodalomnak, majd 750-ben átvette a hatalmat, és az Umayya család egészét, egyetlen szerencsés

túlélő híján kiirtotta. A hatalmat megszerezve azonban a mozgalom, a többséggel való kiegyezés érdekében, elhagyta síi gyökereit, a szunni oldalra állt, erőteljes síi üldözésbe kezdett. Ez a síi számára komoly megrázkódtatás volt, mégis, az egészséget ez még nem bontotta meg.

765-ben azonban meghalt a hatodik imám, Ğa‘far as-Sádiq s a közösség kettészakadt. Mindkét csoport elismerte, hogy Ğa‘far as-Sádiq utódjának nagyobbik fiát Isma‘il al-Mubáarakot jelölte ki. A közösség egyik fele azonban azt hirdette, hogy Isma‘il al-Mubáarak még apja életében meghalt, s helyette Músa al-Kázimot, illetve az ő leszármazottait tekintette legitimnek. Az Isma‘il al-Mubáarakot, és fiát, Muhammad ibn Isma‘ilt támogató csoport lett a „hetes síia”, lévén hét imámot ismernek el, míg a másik lett a „tizenkettes”, mert ők Músa al-Kázimmal, és utódaival együtt tizenkét imámot ismernek el. A hetes síia, az ún. isma‘iliyya egy időre háttérbe szorult, ám folyamatos szervezőmunka eredményeként a X. század elején feltámadt, ám immár Tuniszban. Nagy gyorsasággal ‘Ubayd Allah al-Mahdi vezetésével 909-ben megtörték a tuniszi Alabida dinasztia hatalmát, s megalapították a Fátimida dinasztiát. Hamar elfoglalták Észak-Afrika Egyiptom és Marokkó közti részét, majd 969-ben magát Egyiptomot, és Szíriát is. Erős síi dinasztia, s vele együtt egy roppant birodalom keletkezett. E dinasztia, és teológiai irányzat oldalágaként alakult ki a drúz vallás.

A tizenkettes csoport, lemondott radikális nézetei egy részéről. Megtartotta az imámokban, és a Mahdiban³⁸⁵, való hitet, ám a politikai szférától szinte minden területen visszavonult, s a szunni közösséggel való kiegyezésre törekedett. Komoly létszámú közösségekkel bírtak, ám az időről-időre fellépő üldözések miatt inkább keletre, illetve az iszlám világ hegyvidéki területeire szorultak vissza. Így Libanonban is komoly létszámú síi közösség alakult. A tizenkettes síiták, vagy más néven imámiták csak a XVI. században léptek ismét előtérbe, amikor is 1501-ben, Iránban a síi Isma‘il sah megalapította a Szafavida dinasztiát. Ettől

³⁸⁵ A Mahdi leegyszerűsítve az az utolsó imám, isteni inkarnáció, aki az idők végeztével eljön, kinyilvánítja a Korán rejtet értelmét, és elhozza az igazságos uralmat. A Mahdiban minden síi, vagy síi alapú közösség hisz, ám közösségenként eltérő formában.

kezdve egyetlen rövid időt leszámítva a síi iszlám ezen ága államvallás lett Iránban, mind a mai napig.

Libanonban, bár korai történetüket nehéz követni, hamar megjelentek. Ezt bizonyítja az is, hogy számos síi közösség, így a drúzok is itt formálódtak ki. A Libanon-, és az Anti-Libanon-hegységekben komoly számú síi, de főleg tizenkettes síi faluközösség létezett. A lakosság nagy része a mai dél-Libanonba koncentrált. Számukat illetően csak hézagos becsléseink vannak, de a drúzokkal együtt sem volt több 17%-nál.³⁸⁶

II./4. A Drúzok

A drúzok, „szíriai emberek, akik egy egyedi vallást követnek, mely az *Isma'iliyya*-ból vált ki. Magukat *Muwahhidún*-nak (egység hívei) nevezik, és számuk (a XII. század közepén) majd' 200,000 fő, akik Szíria különböző részein élnek, kivált képen a Libanon és Anti-Libanon hegységekben, Hawrán térségében. Főképpen földművelők, és birtokosok.”³⁸⁷ Az *Isma'iliyya*, az ismailiták vallása, az ún. Tizenkettes síita irányzat egyik csoportja, nevüket az hetedik síita imámról, Isma'il ibn Ğá'afar-ról kapták. Az ismailiták, minként a többi síita csoport is, hisznek abban, hogy a Koránnak van egy rejtett, ezoterikus értelme, üzenete is, melyet csak kevesen, csak a kiválasztottak érthetnek meg. Ezt a rejtett tudást 'Alí ibn Abi Tálib, a Próféta unokatestvére, tejttestvére és veje birtokolta, aki tudását fiainak adta tovább, az idősebbik fia halála után pedig azt a fiatalabbik, Husayn a saját fiainak. „Ciklikus világnézetüknek megfelelően az ismailiták hittek abban, hogy az emberiség vallástörténete hét különböző időtartalmú prófétai korszakban [dawr] halad előre, amelynek mindegyikét a kinyilatkoztatott isteni üzenetszószóolója, vagy kihirdetője [nátíq] vezeti be, annak külsődleges [záhir] megjelenésével, ami vallási törvényt [šarí'a] tartalmaz. Az emberiség története első hat korszakának kihirdetői [nátíq] Ádám, Noé

³⁸⁶ i. m. Weiss-Green, 1995, 116 p.

³⁸⁷ EI2 *durúz*

[Núh], Ábrahám [Ibrahim], Mózes [Músá], Jézus [Ísá], és Mohamed [Muhammad]. Ezek a hírnökök [nátiq] közreadták mindegyik kinyilatkoztatás külső [záhir] megjelenési formáját, annak szertartásaival, parancsolataival, tilalmaival, anélkül hogy belső [bátin] jelentéseinek részleteit kifejtették volna. E célból mindegyik hírnököt egy örökös [wási] követte, akit > hallgatagnak < [sámit], később pedig > alapnak < neveztek. Ő azután kizárólag a kiválasztottnak fedte fel az ezoterikus igazságokat [haqá'iq], amelyeket magukba foglaltak az adott korszak tanításának belső [bátin] tartalmát. Az emberiség történetében az első hat örökös [wási] Séth [Šít], Sém [Šám], Izmaél [Isma'íl], Áron [Hárún], Simon Péter [Šam'un as-Safá] és 'Alí ibn Abí Tálib voltak. Minden korszakban minden örököst hét imám követett, akiket betetőzőknek [atimmá' egyes száma mutimm] névvel illettek, kik az isteni írás és jog igaz értelmét őrizték, és annak külső [záhir] és belső [bátin] aspektusaival. Minden korszak hetedik imámja, vagy mutimja rangban előlép és ő lesz a következő korszak hírnöke [nátiq], aki a megelőző időszak vallási törvényét hatályon kívül helyezi, és kihirdeti az újat. Ez a rendszer csupán ma, a történelem hetedik, végső korszakában [dawr] változik majd meg. A hatodik időszakban [dawr] Muhammad Ibn Isma'íl volt a hetedik imám, aki mint *Mahdí* elrejtőzött. Visszatérésekor ő lesz a hetedik hírnök [nátiq], aki a végső időszakot elindítja. Viszont a korábbi hírnököktől eltérően, Muhammad ibn Isma'íl nem hoz új vallási törvényt, [šarí], hogy felváltsa az iszlám törvényeit. Ehelyett, miként az a végső eszkatológikus korszakra várható, az ő küldetése abból áll, hogy felfedje az egész emberiség számára valamennyi korábbi kinyilatkoztatás addig rejtett ezoterikus igazságait. Muhammad Ibn Isma'íl ekképpen egyesíti magában a hírnök [nátiq] és az örökös [wási] tisztségeit, lévén az utolsó imám-mahdí. Az igazi spirituális tudás millenárius korszakában, az igazságok [haqá'iq] megszabadulnak valamennyi leplüktől, és szimbólumuktól. A *Mahdí* messianisztikus időszakában többé már nem lesz szükség semmiféle megkülönböztetésre a záhir, és a bátin, azaz a vallási törvény betű szerinti értelme, és belső szellemisége között. Az ő eljövetelekor, az idő végének hírnökeként Muhammad Ibn Isma'íl

igazságosan uralkodik majd, mielőtt az anyagi világ eljut a tökéletesedéshez.”³⁸⁸ Hittek abban, hogy az imámok igazgatják a közösséget a hírnök, esetünkben Muhammad Ibn Isma‘íl visszatértéig, aki nem halt meg, hanem csak rejtőzik, s imámjai útján tartja kapcsolatát a közösséggel. Ebből kifolyólag az igazi, rejtőző imám visszatértig imámjai a közösség legmagasabb rangú tagjai, szellemi irányítói. Az iszm‘ailiták a X. század hajnaláig Szíriában és Perzsiában működtek, és hirdették tanait, majd 909-ben feltűntek Tuniszban. Megdöntötték a helyi dinasztia, az Aġlabida -dinasztia hatalmát, s megalapították a Fátimida-dinastiát, mely nevét máig eldöntetlenül vagy a Próféta legkedvesebb lánya, és ‘Alí felesége után, vagy kisebbik fiának felesége után kapta. 969-ben foglalták el Egyiptomot, ahová áttették székhelyüket, és innen kezdték meg tanításaik terjesztését. Magukat az iszm‘ailiták tagjainak, vezetőiket, akiket imám-kalifának neveztek, pedig ‘Alí-ra vezették vissza. A drúz vallás középpontjában e dinasztia egyik tagja, al-Hákim [996-1021] kalifa áll. Al-Hákim ugyanis egy igen excentrikus uralkodó volt, ami komoly visszatetszést keltett mind a szunnikban, mind iszm‘ailita követőiben. Magát a vallási hierarchia legfelsőbb vezetőjének, a megtestesült isteni inkarnációnak, a visszatért, és testet öltött mahdínak kiáltotta ki. Mindenek fölött állónak hirdette magát, s hogy ezt hirdesse, utolsó éveiben elkezdte átszervezni az ismailita közösséget, amely messze túlnyúlt birodalma határain. A közösségen belül, saját istenítésére szervezkedett, s erre hívta fel a diaszpórikus közösségek vezetőit. Ezen első szervezők egyike volt al-Darazí, aki Szíriában működött. Ő maga nem volt arab, ám róla kapták a drúzok nevüket. A kalifa természetfeletti, isteni természetét, minden tudás birtokosát hirdette, aminek nyilvános hirdetése 1017-18-ban zavargásokhoz vezetett Szíriában, és óvatosságra intette a kalifát. Két évvel később aztán egy másik vezető, Hamza ibn ‘Alí kezébe került a megbízás, és az ő munkássága alapozta meg a drúz vallás mai formáját. 1017-től, mely a drúz időszámítás kezdete, hirdette a kalifa isteni inkarnációját, s magát, mint a mahdí legfőbb szószólóját nevezte

³⁸⁸ i.m.: Farhad Daftary 2006. 64-75. p.

meg. Ennek értelmében az egy igaz Isten, annak minden tudásával, és attribútumával a kalifában öltött testet, s a benne való hit, maga a monoteizmus legtisztább formája, mely az iszlám minden formájában kiemelt fontosságú. Térítése népszerűbb volt Darazí-énál, s mikor az meghalt 1019-ben, maga ált a teljes közösség élére, mely épp csak formálódott. Hamza maga is emberfeletti rangra emelkedett, mint a legfőbb imám, s hierarchikus rendben megszervezte az új közösséget. Ezek a nézetek azonban, minthogy nyíltan hirdették minden korábbi vallás szabályainak érvénytelenségét, és értelmetlenségét, zavargásokhoz vezettek, Hamza minden óvatossága ellenére. 1021-ben aztán al-Hákim eltűnt – minden valószínűség szerint megölték – Hamza pedig kihirdette, hogy a kalifa, a rejtőzés korszakába lépett át. Még abban az évben eltűnt Hamza is, a következő vezető, Bahá' al-Dín al-Muqtaná bejelentette a közösség rejtőzködő korszakának kezdetét. A közösség gyakorlatilag mindenhol összeomlott, kivéve Szíriának azon részét, ahol ma is élnek a drúzok, az itteni pásztor lakosságot ugyanis sikerült maguk mögé állítani. E mellett csak Jemenben, és néhány iszm'ailita vezető részéről sikerült némi támogatottságot nyerni a közösségnek, de ez sem bizonyult tartósnak. Bahá' al-Dín al-Muqtaná 1034-ben vonult vissza a közösség éléről, de 1042-ig adott ki leveleket. Bár az ő vezetése idején összedőlt a szervezet, mégis fennmaradását az ő munkássága biztosította. A drúz tanítások máig alapjául szolgáló könyve a *Risá 'il al-Hikma*, a Bölcsesség Könyve az ő munkásságának legjelentősebb eredménye. A tanítás nagyban idomul a többi Tizenkettes síita irányzathoz, de a megfelelő módosításokkal. Gyakorlatilag mindenhol, ahol a tizenkettes síiták imámokról, a rejtőző és visszatérő imámról beszélnek, a drúzok al-Hákimot, és Hamzát értik, akik vissza fognak térni. Az ő eltűnésükkel vette kezdetét az a korszak, mely a hosszú rejtőzés *gayba*, és várakozás korszaka, s amely máig tart. A további térítés azonban véget ért, s azt hirdették, hogy innentől további megtérés a drúzok közé nem lehetséges. Ezzel zárt közösséggé váltak, s e jellegüket máig megőrizték. Minthogy alapvetően Szíria déli hegyes részeit lakták, s több régi arab családot tudhattak maguk között, elszeparálódtak, törzsi jelleget öltöttek. Az

arisztokratikus jelleg megszűnt, s a közösség vallásilag két részre szakadt, az 'uqqál-ra (egyreszáma 'aqíl), és a ğuhhál-ra (egyreszáma ğáhil). Előbbi a tudók, míg utóbbi a tudatlanok csoportja. A valódi tudás birtokosai csak a tudók, de a többiek is részesei a közösségnek. Bármely drúz férfi, próbák sora által része lehet az 'uqqál-nak, annak kiválasztott része pedig felveszi a šaiḥ címet, és a közösség elitjét képezi. Egy adott területen ezen elitből, általában egy bizonyos családból választják ki a közösség vezetőjét, az ún. *r'aís*-t. Minden ğáhil-nak szellemi segítséget nyújt 'aqíl, társa, kiváltképpen a šayḥ-ok. Bár a ceremóniák egy részén a teljes közösség részt vehet, a titkos tudást tartalmazó könyveket azonban csak az 'uqqál olvashatja, titkos gyűlések, és ceremóniák alkalmával. Az iszlám öt alappilléret hét alappillérré cserélték le. Az első az igazmondás, a második egymás és a közösség védelmét, az egymás iránti fegyveres kiállást írja elő. A következő öt a többi vallás tételeinek elvetését, és az isteni egységben való hitet írják le. Ugyanakkor, minthogy a közösség a rejtőzés korszakában él – ami nem jelenti, hogy maga a közösség rejtőzködik, csakis azt, hogy vezetője, az imám-kalifa rejtőzik – el kell fogadni a körülötte működő vallás, a gyakorlatban a szunni iszlám törvényeit, és követelményeit, mely értelmében a négy szunni jogi iskola egyikét, a *hanafita* jogot alkalmazzák, bár enyhítésekkel. Mindezekből, és a széttagolt, bár nagyjából egy térségben elhelyezkedő közösségekből, és a törzsi struktúrákból adódik, a közösségeket egy-egy nagyobb család vezeti. A drúz vallás úgy hirdeti, hogy amikor a két isteni lény visszatér, akkor a drúzek fogják uralni a világot, s azok, akik a legnagyobb erősfeszítést tették, ülhetnek majd legközelebb a kalifához a Mennyekben. Ez a közösség, amiképpen Szíria maga is, keresztes korszak végén előbb az 'Ayyúbida, majd a Mamlúk Birodalom része lett. 1516-ban az oszmán hadsereg I. Szelim szultán vezetésével legyőzte a mamlúk erőket Marġ Dábiq-nál. Bizonyos családok a mamlúkok hűségén maradtak, míg más családok átpártoltak az oszmánokhoz. Az oszmánok integrálták a területet a birodalomba, ám a hegyes, törzsek lakta területen nem tudták, így nem is akarták a direkt török kormányzást bevezetni. A drúzek feletti irányítást a helyi családokra bízták, s széles autonómiát

adtak nekik. Ilyen család volt az Ál Tanúh, a Ma'ani, Szírában, illetve az Arslán, a Ğumlatt, és a Šihábí Libanonban. A drúz közösség története innentől szorosan összefonódik Libanon történetével, így azt a III. fejezetben tárgyaljuk. Itt kell megemlíteni, hogy a hasonulás, és alkalmazkodás részeként sok drúz vezető tért meg maronita kereszténynek, így hát ez a kikötés a gyakorlatban nem lehetetlenítette el a drúzok önigazgatását. 1861 után a drúz közösség helyzete nagyban javult a falvakban iskolákat építettek, fejlesztettek, s a terület körülményei jelentősen fejlődtek, bár az ellenségeskedések nem értek véget. 1908-ban az ifjútörök mozgalom végleges megoldást határozott el, az akkor már több mint háromszáz éve lázongó, és csak problémát jelentő drúzokkal szemben. Sámí pasa szükségállapotot hirdetett, Damaszkuszba hívatta a drúz vezetőket, ahol legtöbbjüket kivégeztette. Felkelés tört ki, ami 1911-ig elhúzódott, amikor is a csapataikat megtörve drúz követeléseket visszautasították. Libanon autonómiáját, és a korábbi privilegizált állapotokat megszüntették, amikor kitört az I. világháború. A drúz vezetőket Cemál pasa „vendégségben” tartotta Jeruzsálemben. Yahyá al-Atraš meghalt a háború alatt, s bár fia, Szelim követte a drúz vezetők sorában, a családok java már nem állt mellette miután a jogcsorbítás a törököktől származott. A szervezkedés élére az a Sultán al-Atraš állt, akinek apját még Sámí pasa végeztette ki. Ő szövetséget kötött az antant hatalmakkal, majd 1918. október 2.-án velük vonult be Damaszkuszba.³⁸⁹ Részt vettek ugyan Faysal Szír Nemzeti Kongresszusában, de nem támogatták a herceget. Tudatában voltak a francia dominanciának, és készek voltak támogatni őket saját különállásuk hivatalos elismeréséért. Kéréseik meghallgattak, amikor 1921-ben önálló államot kaptak a mai Szíriai Arab Köztársaság területén.

Röviden összegezve az eddigieket tehát, a drúzok egy síita vallású igen különleges csoport. Önmaguk kiválasztottságához ragaszkodó törzsek közössége, akik az Anti-Libanon, és a Drúz Hegység nehezen járható hegyei közt élnek. Három évszázadnyi török fennhatóság

---

³⁸⁹ EI2, *durúz*

alatt megőrizték önállóságukat, amit időről időre el is tudtak ismertetni a török hatóságokkal. Megvolt tehát a kellő szándék, és a kellő tapasztalat, hogy a drúzok a maguk kezébe vegyék sorsukat. A terület, melyet Szíriában kaptak nem volt gazdaságilag különösen fontos, de a franciák jól látták, hogy annak a hegyvidéki területnek az uralása, ami három évszázadon át kikezdte a törökök erejét, még ha sikerülne, akkor is hatalmas áldozatokkal járna. E helyett felhasználták őket a sírek megosztásában, és az egyszerűség kedvéért nagyfokú öngazgatást adtak nekik. A kormány élére az autonóm kormányzó, Szelim al-Atraš került, akit az előkelőkből álló tanács segített munkájában. A korábbi viszály azonban fennmaradt a családok között, és 1922-ben Sután al-Atraš sikertelen felkelés indított a kormányzó ellen. 1923-ban aztán Szelim meghalt, s az utódlás körüli vitákban elszabadultak az indulatok. A helyzet megfélékezésére a franciák beavatkoztak. 1924-ben kinevezték Carbillet kaptányt a terület ideiglenes kormányzójának, aki lázas reformokba kezdett, hogy modernizálja a mereven konzervatív drúz társadalmat. Itt érdemes kiemelni, hogy ahhoz képes, hogy a drúzok elvileg függetlenséget nyertek, a franciák nem riadtak vissza attól sem, hogy saját katonájukat kormányzónak nevezzék ki, s ezzel egy elvileg szuverén állam belügyébe avatkozzanak. Ebben is jól megmutatkozott, hogy az újonnan létrejött közösségek csak addig számíthatnak önállóságra, amíg az a franciák érdeke. A drúzokat ez a lépés, majd az azt követő reformok feldühítették, s miután a főmegbízott Sarraïl tábornoknak bepanaszolva beosztottja sérelmes lépéseit, az letartóztatta a drúz előkelőket, lázadás kezdődött. Élére Sultán al-Atraš állt, aki valószínűleg régóta tervezte már ezt a lépést. Annak érdekében, hogy lázadásának támogatást szerezzen, nemzeti elveket hirdetett, s lázadásra hívta fel Damaszkusz lakosságát is, ahonnan sokan csatlakoztak. Az elvek keveredtek, s egyfajta elegye alakult ki a vallásháborúnak, a függetlenségi háborúnak, és egyfajta jogi, emberi jogi mozgalomnak, lévén a lázadás mentén Damaszkuszban politikai pártok szerveződtek, akik támogatták a felkelést. A Felkelők 1925 novemberében súlyos vereséget szenvedtek, de mégis sikerült elérniük Damaszkuszt, ahol a

lakosság szegény tömegei csatlakoztak a felkelőkhöz. Megmozdulások voltak a nagyobb városokban, de épp így a sivatag beduinjai között is. Sarrail tüzéréseget vetett be, s a harcok az egész következő év folyamán dúltak a Damaszkusztól délre eső oázisokban, az év végére az ellenállás megtört, és 1926 áprilisában elfoglalták a Ğabal Drúz területét. 1927 elején a megmozdulásokat mindenhol elfojtották. Szíria nagy része nem csatlakozott a felkeléshez, hiába hangoztatott olyan elveket, mint egység, függetlenség, vagy a szabadság. A felkelők összlétszámát tízezerre becsülik, aminek a fele drúz, illetve a Damaszkusz melletti oázisok lakója volt, akik szoros kapcsolatokat ápoltak a drúzokkal. A felkeléshez csak a beduinok, illetve Damaszkusz és Hama alsóbb rétegei csatlakoztak, míg az ország északi részén teljes volt a csend. Az eredmény így sem maradt el, Sarrail-t leváltották, és új főmegbízott került a terület élére, aki kereste a kompromisszumot a helyi előkelőkkel. A Damaszkuszból kisugárzó politikai küzdelem azonban 1936-ban a francia-szír, illetve a francia-libanoni egyezmény megkötéséhez vezetett, melynek értelmében Szíria elnyerné függetlenségét, a drúz térség beolvadna ebbe az új államba, minimális autonóm jogokkal. A drúzok megosztottak voltak, de a legnagyobb családok ellenezték a beolvadást, és ennek eredményeként 1939 júliusában visszakapták autonómiájukat.

A drúzok komoly része azonban Libanonhoz került. A lakosság 7%-át tették ki. Érthető okokból ők a jövőjüket nem egy maroniták vezette Libanon keretei közt, hanem a már megszerzett saját Drúz Államhoz csatlakozva képzelték el.

A II. világháború idején a drúzok is, mint a terület egésze, az eseményeknek passzív szemlélője maradt, de tapogatózott mindkét oldal felé, remélve a lehető legnagyobb hasznot, függetlenségük legteljesebb biztosítását. A háború kitörésével a központi tartományban szükségállapotot hirdettek, a parlamentet feloszlatták, és rendeleti, katonai kormányzást hirdettek bizonytalan időre. Vagyis az az összekötő kapocs is megszűnt, ami az esetlegesen meglévő hazafias csoportokat összefoghatta volna. Ugyanakkor szavatolták a kisebbségek

autonómiáját, háború utáni függetlenségét, és jövőbeni teljes szuverenitását.

Az alábbi térkép, bár alapvetően a mai viszonyokat mutatja, de a törzsterületek az utóbbi pár száz évben nem változtak. Ebből is jól látható, hogy mennyire szétszabdalta drúz közösség. S mint azt az általános áttekintésnél érinteni fogjuk, a gondot tovább árnyalja, hogy egy-egy drúz „sziget” között a lakosság szintén nem egységes. Ilyen körülmények között fel lehet mérni, mennyire problematikus volt számukra az állam kérdése.

II/5. Maroniták

A maronita keresztények az ún. keleti katolikus, vagy unitus egyházakhoz tartoznak. Az ortodoxiából születő, alapvetően keleti felekezet 1182 óta a római pápa főségét ismeri el. Bár maronita források igyekeznek igazolni a maroniták eredendő katolikus voltát, a katolikus teológiát csak a XVIII. Században veszik át. Ám még ekkor is sok, inkább ortodox jegye marad, míg szervezeti tekintetben szinte teljes önállóságot élvez. A maronita egyház élén álló pátriárkát a római pápa csak megerősíti tisztében.

Lássuk mindezt a kezdetektől. A kereszténységet a térségben a legkorábbi időkre szokták visszavezetni, lévén a hagyomány szerint az Antiochiai Patriarchátust még Szent Péter alapította. Megbízható források azonban csak a IV. századtól bizonyítják a keresztény közösségek megjelenését. Ezek egyike A Maronita Egyház nevét a 350 és 433 között élt szent Maroniuszra vezeti vissza, aki az Orontész-folyó völgyében, és szerzetesek százait gyűjtötte maga köré. Halála után sírja fölé templomot emeltek, ami fontos zarándokhely lett, majd egy hatalmas monostorrá nőtte k magát. Bár a bizánci korban a perzsa háborúk alatt ez a keresztény közösség sokat szenvedett, de megtudta őrizni vitalitását, és a bejövő adományokból komoly vagyonra tett szert. A kereszténység második nagy szakadását eredményező monofizita vita, és a Chalcedón-i zsinat után nem lehet tudni bizonyosan, hogy melyik oldalra állt, de az biztos hogy ennek az ellentétnek a megoldására tett kísérlet fordulópont volta

maroniták számára. 628-ban Herakleios bizánci császár, miután sikeresen visszahódította a történelmi Szíriát a perzsáktól, elment ebbe a monostorba, hogy Szent Maroniusz szerzeteseivel megvitassa új elképzelését. A korábbi vita leegyszerűsítve arról szólt, hogy Jézus Krisztus egyszerre tökéletes ember és Isten, vagyis kéttermészetű, vagy csak az egyik, azaz az isteni természete érvényesül-e. Az új tan, a monotelizmus úgy igyekezett kibékíteni a feleket, hogy bár Jézus Krisztus természete kettős, akarata csakis egy, az isteni akarat. Az új tant egyik oldalon sem fogadták el. A sors iróniája, hogy az a csoport, a maroniták, akik elfogadták, épp az egységtörekvés miatt szakadt ki, s lett külön közösséggé. Az egység helyett tehát csak újabb szakadás keletkezett. A maroniták hamarosan eltávolodtak mind a két féltől, és a területen idővel a sajátos vallási közösség, egybekapcsolódott a nemzettudattal. A vallás, némiképp, mint a drúzok esetében, még ha nem is olyan szorosan, egyben etnikai kapcsolatot is jelentett. A fejlődést két dolog segítette döntően, melyek az arab hódítás eredményei voltak. Először is azzal, hogy a bizánci uralom megszűnt, és az muszlimok nem voltak érdekeltek a keresztények közötti felekezeti vitákban, véget ért a különböző eretneknek titulált szervezetek, így a maroniták üldözése is. A másik fontos tény az volt, hogy az arab hódítás miatt a VIII. század elején az antióchiai pátriárka Konstantinápolyba tette át székhelyét. Ennek eredményeként a maroniták mint a környék legnagyobb keresztény közössége, elvágva a felsőbb hatóságoktól, maguk választottak pátriárkát maguknak. A pátriárka felvette az „Antióchia és a Kelet Pátriárkája” címet, melyet máig birtokol. Ezzel pedig a maronita közösség saját útjára lépett, immár szervezetileg is.

A közösség igazi megszervezője, és sok tudós a maronita elnevezést az ő nevére vezeti vissza, Szent János Maroniusz volt, aki a VII-VIII századfordulóján él. 685 és 707 között ő volt pátriárka. Az ő idejében bizánci és arab támadások is érték a közösséget. 693-ban egy bizánci támadás megsemmisítette Szent Maroniusz monostorát, majd munkát egy arab támadás tette teljessé. Ekkor a pátriárka a közösséggel együtt átköltözött a Qádiša völgyébe. Egy hegyes, nehezen

megközelíthető helyre. Komoly központ, lévén városok itt nem igazán voltak, nem alakult ki, ugyanakkor a maronita közösségek ebben az időszakban jelennek meg a Libanon-hegységben, míg úgy száz év múlva Cipruson. A keresztes háborúkig keveset tudunk a maronitákról. Az addig eltelt századokban erősödtek pozícióik Libanon hegyeiben, földműveléssel kereskedelemmel foglalkoztak, melyben felhasználták jó kapcsolataikat a keleti nesztoriánusokkal, és jó kapcsolatban voltak a muszlim igazgatással.

A helyzetben komoly váltást a keresztes háborúk hoztak. A maroniták, mint az örmények is, először üdvözölték a keresztény hatalmakat, és igyekeztek nyitni Róma felé, hogy támogatást szerezzenek. Türoszi Vilmos leírásaiból tudjuk, hogy 1182-ben 40 ezer maronita tömegesen tagadta meg a régi monoteléa hitelveket, és tért át tömegesen a katolicizmusra. A maroniták nagyobb része a Tripoli Grófság uralma alá került, és nagyrészüket szolgálta hadseregben. A liturgia ebben az időszakban sok nyugati elemmel, főleg külsőségekkel egészültek ki, de a két legfontosabb dolog, az arámi liturgikus nyelv, és a belső pátriárka választás megmaradt. A XIV. századra a Mamluk Birodalom elűzte a kereszteseket, ám ezzel a maroniták nyugati kapcsolatai nem szakadtak meg. Ellenkezőleg, még csak inkább intenzívebbek lettek. Maronita bíborosok, néha még maga a pátriárka is, részt vettek a zsinatokon. 1584-ben XIII Gergely pápa aztán Maronita Kollégiumot hozott létre Rómában, és sok maronita is itt kapta a képzését. Ezzel együtt, és épp ezek kapcsolatok által a maroniták jó kapcsolatokkal bírtak a nyugati, főleg a francia uralkodókkal. Bár a kulturális szálak erősek voltak, a liturgikusak meggyengültek. A maronita elöljárók részt vettek ugyan a zsinatokon, de a pápának újra és újra meg kellett erősítenie, hogy elfordultak a monotelétizmustól. Erre csak 1445-ben került sor, és a pátriárka és a pápa közti közvetlen kapcsolat is csak a XVI. századtól stabilizálódik. Ezeket a határozatokat, és szerződéseket azonban mindig újra és újra meg kellett erősíteni, ami mutatja a közösség ellenállását. Végül 1736-ban a Saiyidat al-Luwayzah monostorban tartott szinóduson mondták ki a római hitelveket, a monotelétizmustól való

elfordulást. Ez a szinódus ugyanakkor kimondta az arámi liturgia használatát, és a pátriárka választását is.

Mint azt már érintettük, a maronita nagycsaládok igyekeztek növelni földterületeiket, és pár befolyásos nagycsalád kezébe került a közösség egészének irányítása. A muszlim főhatalomtól gyakorlatilag függetlenül, feudalisztikus viszonyok épültek ki. A közösség élén a pátriárka állt, ám a bíborosok, és a pátriárka is mindig valamely nagyhatalmú családból, vagy azok támogatása által került hatalomra. Talán a legnagyobb a Házin család volt, mely 1860-ig a legnagyobb befolyással bíró, és legnagyobb birtokokkal rendelkező család volt. 1659-ben még XIV. Lajos bízta meg Nádira al-Házin-t, hogy legyen főmegbízottja a térségben. Innentől kezdődik a franciák, és a maroniták kiváló kapcsolata, mely időről időre ugyan elhalványult, de meg sosem szakadt. A szinódus épp ezért átalakult. Már nem csak vallási ügyeket tárgyaltak itt, de a közösség egyfajta népgyűlése is lett.

A közösség, és a Maronita Egyház is mai formáját, és szervezeti felépítését Paul Mubarak pátriárka regnálása alatt érte el. Az 1867-es Bkiri-i szinódus meghatározta a hitelveket a szervezeti felépítést, ugyanakkora hűséget is Rómának. Ezt a többi hitelvvel együtt már sokadszorra mondták ki. A pátriárka téli szálláshelye innentől Qánnúbín lett, míg nyári szálláshelye Bkirki

Az 1516-os oszmán hódítás alatt Libanon, mint arról majd lesz szó, viszonylag nagy mozgásteret élvezett. Az új adminisztráció inkább a kiegyezet a helyi elittel, az adó, és a hűség fejében. Épp ezért a két legerősebb, és legvagyonosabb közösség, a maroniták és a drúzok összefogtak. Harmonikus viszonyok között a maroniták is támogatták a drúz amírokat, míg több amírről ,és drúz családról tudunk, akik áttértek kereszténynek. Így a Šiháb amírok, illetve a Belláma család. A közösség XVIII.-XIX. századi történetét az általános történeti ismertetőnél kezeljük, lévén a kettő a korban elválaszthatatlan. Itt elég annyit említeni, hogy a korábban harmonikus viszony, a XIX. századközepétől felborul, és rivalizálás kezdődik meg a két közösség között. Ez együtt járt a falusi népesség elégedetlenségével, a feudális viszonyokkal szemben, mely

gyakorlatilag mind a drúzoknál, mind a maronitáknál érvényesült. Ez 1858-ban robbanáshoz vezetett. Háború kezdődött a parasztok és a nagycsaládok, majd 1861-től a maroniták és a drúzok, a között.³⁹⁰ A drúzok támadásait a keresztények elleni tömeges támadások kísérték egész Libanonban, és Damaszkuszban is. Ennek a felkelésnek két eredménye lett. Először is a felkelők az addig egyértelműen legerősebb Házin család egy részét megölték, a másik részét száműzték, földjeiket pedig kisajátították. A másik eredmény, a muszlim mészárlások eredményeként, francia beavatkozás, expedíciós erők partra dobása lett. Bár a nagyhatalmak visszafogták Franciaországot attól, hogy maga tegyen rendet, de az oszmán hatóságoknak meg kellett adniuk az autonómiát a maronitáknak a Libanon-hegységben. Bár ez a terület rendkívül kicsiny volt és képtelen a gazdasági önellátásra, ám amint azt majd látni fogjuk, a libanoni államiságnak mégis csak ez a legközvetlenebb előzménye. A Házin klán helyén új családok emelkedtek fel 1861. és 1914 között, és a két világháború közti politikai elitet már ők adták.³⁹¹

Összességében el lehet mondani, hogy nyugati és keleti jegyeivel együtt sajátos képződmény a Maronita Egyház. Keleti a liturgiájában, és nyelvében, nyugati teológiájában, szervezetiségében, kapcsolataiban, és egyben önálló saját pátriárkája által.

II/6. A többi keresztény közösség

A maroniták adják ugyan Libanon legnagyobb, és egyben legrégebbi keresztény közösségét, korántsem ők az egyedüliek. A második legnagyobb közösség az Antióchiai Ortodox Egyház, az egyetlen valóban ortodox, vagyis nem unitus felekezet. Az ortodox közösség főleg városias volt, kereskedők iparosok alkották. A földbirtokokból nem igen részesültek. Az egyház élén a mai napig a Konstantinápolyban székelő antióchiai pátriárka áll. Az ortodoxok általában az idők folyamán

---

³⁹⁰i. m. Weiss-Green, 1995, 117 p.

³⁹¹ i. m. Atiya, 1968, 394-423 p.

együttműködtek maronitákkal, de igyekeztek is függetleníteni magukat. Ez a hozzáállás volt tapasztalható a két világháború között is, amikor a szuverenitás tekintetében elfogadták a maroniták álláspontját, ám igyekeztek saját pozícióikat javítani saját francia kapcsolataikkal.

A keresztények másik nagy részét, de már korántsem egységeset a keleti katolikus, vagy unitus egyházak jelentették. Ezek eredetileg az ortodoxia valamely autokefál (mint az örmény), vagy kivált ágához tartoztak, melyek idővel elismerték Róma főségét. Teológiai értelemben szinte mind hasonló utat jár be, mint a maroniták, csak kevesebb átalakulással, és kevésbé gyümölcsöző eredményekkel. A csatlakozás általában szervezeti kérdés volt, és nem teológiai. Legtöbbjük az ortodoxokhoz hasonlóan városias volt, és szintén a maronitákat támogatták. Ezek az egyházak inkább támogatták a maronitákat, mint az ortodoxok, hiszen nem volt igazi külső támogatójuk, így megmaradásukat, és önigazgatásukat csakis egy alapvetően keresztény államtól remélhették, ami tiszteletben tartja szokásaikat. Ugyanez mondható el a monofizita egyházakról is. Unitus egyházak közé tartozik a Szír Katolikus, az Örmény és a Melkita Egyház, míg monofizita a Szír Ortodox, vagy a Káld-Asszír Egyház. Ezeknek a felekezeteknek valódi politikai súlyuk nem volt, nem is lehetett, hiszen szétszóródva éltek Libanon nagyvárosaiban, és ezt ők is pontosan felmérték. Épp ezért voltak alapvetően jó szövetségesei a maronitáknak.

II/7. Összegzés

Bár ez csak egy hézagos összefoglaló, ebből is jól látszik, milyen komplex volt Libanon felekezeti képe. Az „ellenségem ellensége a barátom” elv többszörös relációban érvényesült, és a politikai paletta ettől rendkívül összetett lett. Nagyvonalakban a következőképpen lehet megfogni a problémát. Libanonban gyakorlatilag, az 1921-es határai között nem volt többségi feleket, s a többségi vallás is csak szűk előnnyel bírt. Ugyanakkor rendkívül sok felekezet volt. A három legnagyobb tömböt a maroniták a drúzok, és a szunik jelentették. A maroniták kívánsága volta állam a létrejött keretei között, míg a szunnik, nem

tudván elfogadni kisebbségüket, az Szíriával való uniót támogatták. A drúzok, minthogy 1921-től létezett Drúz Állam azzal keresték a kapcsolatot. 1927 után azonban elfogadták a helyzetet, és többi kisebb síi, illetve keresztény közösséggel együtt a szuverén államban voltak érdekeltek, külső támogató hiányában.

III. LIBANON TÖRTÉNELME AZ OSZMÁN KORTÓL 1921-IG

Bár e tanulmány témája alapvetően a megalakuló Libanoni állam, az 1921-ben létrehozott Libanoni Köztársaság megszületése, és viszonyainak kiformalódása a két világháború között, ez a történet mégis korábban, az oszmán korban gyökerezik. Mint azt látni fogjuk ebben e részben, Libanon ekkor kezdi elnyerni sajátos, a történelmi Szíriától külön arculatát, s későbbi politikai jellemzői is ebbe a korba nyúlik vissza. A maronita és a drúz nagycsaládok ekkor kerülnek a területen domináns helyzetbe, ekkor kezdik meg együttműködésüket, és veszik át folyamatosan a politikai irányítást. A terület is, még ha nyilván nem is pontosan a mai Libanon határaival, de már az oszmán kor elején önigazgatást nyer. Ha mai szemmel nézzük, bár ez csak retrospektív szemmel egyértelmű, az út szinte folyamatos. A korai önigazgatásnak Libanon nagyhatalmú amírjai folyamatosan növelték mind területét, mind jogkörét, mind nemzetközi kapcsolatait. Ennek a folyamatnak bizonyos mértékben egyenes következménye volt az, hogy 1921-ben a francia mandátum erők Szíriáról leválásszák Libanont. Ez a korban lehetett még oly meglepő, és vitára alapot adó is, ám ennek a gyökerei azokban az intézményrendszerekben voltak, melyek a megelőző három évszázadban alakultak ki, s a történelmi Szíriától markánsan különböztek. Ahhoz, hogy ezt pontosan láthassuk ismernünk kell a folyamatot, és a kiépülő intézményeket, s ez a fejezet ebbe nyújt betekintést.

Libanon területe az egyik legtovább kereszties kézen lévő terület volt.³⁹²A XIII. század folyamán az 1250 óta Egyiptomban székelő Mamluk Birodalom azonban folyamatosan meghódította Nagy-Szíriában

---

³⁹² Az utolsó kereszties város, az 1291-ban elesett Akkón. Ma Izrael.

a keresztes várakat, fokról-fokra szorítva ki a kereszteseket. Ez a XIV. század hajnalára végbe is ment, s ekkor Szíria, vele együtt pedig Libanon is - leszámítva hosszabb-rövidebb mongol betöréseket – a Mamluk Birodalom része lett. Ez 1516-ig volt így, amikor is a szíriai Marġ Dábiq-nál I Szelim oszmán szultán megverte Hansá al-Ġawrí mamluk szultán seregét. Az oszmán haderő a következő évben bevonult Egyiptomba, a Mamluk Birodalom az Oszmán Birodalom része lett, s ezzel az általunk vizsgált térség is.

Az oszmán győzelem után I. Szelim a történelmi szíriát három vilajetre, a damaszkuszira, az aleppóira, és a tripolira osztotta, mely utóbbi alá tartozott Libanon. I Szelim az Ál Tanúh birtokába adta dél-Libanont. Mindezek ellenére a XVI. Század történetén végigvonult az oszmán-drúz ellenségeskedés. A drúzok, biztos hegyi állasaikból időről-időre végigdúlták a partvidék városait. 1608-ban a Ma'aní családból való II. Fahr ad-Dín szövetséget kötött Firenzével, és fegyveres felkelés kezdődött. Ez olyan sikereket hozott, hogy 1625 az oszmán szultán kinevezte Fahr ad-Dín-t minden drúzok 'amír-jának Aleppó, és Jeruzsálem között. Ez azt jelentette, hogy vezetésével a terület gyakorlatilag kiszakadt az oszmán adminisztratív rendszerből, és azzal csak az amír személye kötötte össze. Az amírt a maronita elit is támogatta. 1634-ben azonban oszmán ellentámadás indult, s a drúz felkelés elbukott. A drúz seregeket megverték, a vezetőt, és három fiát Isztambulba vitték, és kivégezték.

Ekkor a hatalmat az oszmán vezetés, még mindiga helyi elitre kívánta hagyni, s a feladatot a Šiháb családra bízta.³⁹³ Az *oszd meg és uralkodj* taktikával az oszmánok a XVII. század folyamán képesek voltak visszafogni a Šiháb emíreket, ám 1711-ben ez a család a képes volt megalapozni egyeduralmát azáltal, hogy kiiktatták legfőbb, oszmánok támogatta ellenlábasukat. Új életre hívva a Ma'an-ok által sikeresen használt, helyi vazallítások rendszerét, a Šiháb emírek más libanoni

³⁹³ Bár ebben a mozzanatban a szakirodalom egybehangzó, a család háttérével kapcsolatban már nem. Weiss, és Green a családot szuninak nevezi, addig, Atiya és Nejla drúznak.

előkelőkkel is kapcsolatba kerültek, ilyen volt a maronita Hazin család Kisrawan-ban, a drúz Ğumblatt család Šíf-ban, illetve a drúz Abu al-Lam' család al-Matn-ban. A Šiháb hatalom folyamatos terjeszkedése és erősödése folytatódott végig a XVIII. század folyamát csúcsát pedig II. Bašir Šiháb (1790-1841) uralma alatt érte el, aki szövetséget kötött Muhammad Alival, mikor az a fiát küldte Szíria elfoglalására 1831 és 1840 között. A XVIII. század folyamán a libanoni hegyvidékben a folyamatok magukba foglalták a maroniták folyamatos északról délre való vándorlását, a helyi selyem ipar biztos erősödését, illetve azt a folyamatot, hogy a felerősödött nemzetközi kereskedelem mely egyre inkább Bejrutra összpontosult, s továbbra is a maroniták uralták. A maronita klérus támogatta a vallásilag toleráns Šiháb emíreket, ám folyamatosan erősítették kapcsolataikat Rómával (illetve ezzel egy időben Franciaországgal, ami a maroniták védelmezőjének titulálta magát) annak érdekében, hogy megakadályozzák beolvadásukat egy teljességgel muszlim államba. Az a lassan kibontakozó folyamat, mely szerint Libanon függetlensége az Oszmán Birodalomtól összefüggött Franciaország latin keresztények felé mutatott védelmével, látszólag meggyőzött bizonyos nem keresztény előkelőket, a drúz Abú al-Lam' család különböző tagjait, illetve a muszlim Šiháb család egyes tagjait (köztük II. Bašir-t), hogy áttérjenek a kereszténységre. 1840 és 61 között Libanon Szírián, illetve az Oszmán Birodalmon belüli különállását kikezdtek, majd megerősödött. A Šiháb emirátus utolsó évtizedeiben az események törésig jutottak a régi drúz-maronita szövetségben. Az oszmánok megerősítve többé-kevésbé közvetlen uralmukat Libanon fölött, megalapították a „kettős Qa'imaqamátus”-t, mely által a frissen Bejrutba kinevezett oszmán helytartót északon a maronita alkormányzó (qa'imaqam) segítette, míg délen a drúz alkormányzó. Mindazon által, dél-Libanonban nagy számban éltek maroniták, akik tiltakoztak az ellen, hogy drúz közigazgatás alá kerüljenek. Másrészt viszont az áttelepített maroniták között a régi úr-paraszt viszony felbomlott, s közösségen belül egy egyenlőbb viszony alakult ki. Úgy tűnik, hogy ez volt az egyik tényező abban, hogy társadalmi gazdasági feszültségek keletkeztek a még

mindig észak-Libanonban élő maroniták között, ahol a parasztok elkezdtek kifejezni ellenérzéseiket saját előkelőik „feudális” előjogai ellen. 1858-ban felkeltek, s elűzték a gazdag Házin családot, akik vagyonát elkobozták. Ezek a zavargások északon arra bátorították a drúzokat, hogy visszanyerjék uralmukat egész Libanon fölött. A drúz hadjárat, mely 1860 áprilisában kezdődött, a keresztények általános lemészárlásához vezetett, mely megisméltődött Damaszkuszban, s más helyeken is. Ez a keresztény ellenes esemény alkalmat adott Franciaországnak, hogy beavatkozzon, s 1860 augusztusában francia csapatok léptek partra Bejrutban. Nagy-Britannia támogatását élvezve, az oszmánok meg tudták akadályozni III. Napóleont abban, hogy erős francia jelenlétet tudjon megalapozni Szíriában. Ám 1861-ben a kettős qa’imaqatust felváltotta egy új rendszer – a mutasarrifiyya – mely alapján a Libanon Hegy relatív önálló oszmán tartomány lett, a keresztény helytartó irányítása alatt (mutasarrif), akit egy tizenkét tagú tanács segített, melyben különböző vallási csoportok képviseltették magukat. Így hát az 1861-es francia beavatkozás arra kényszerítette az oszmánokat, hogy elismerje a keresztény vezetés elsőbbségét, a relatív önálló Libanonon belül.³⁹⁴

IV. LIBANON TÖRTÉNELME 1921-TŐL AZ 1950-ES ÉVEKIG

IV./1. Nagy-Libanon születése, és határai

Mint ez előzőkből láthattuk, Libanon, mint némileg önálló politikai entitás nem volt előzménymentes. Bár történelme szoros összefüggésben alakult a történelmi Szíria többi részével, a saját útját járta. A Libanonra olyannyira jellemző – s a két világháború közti történelmét oly mélyen meghatározó – politikai berendezkedés, vagyis a közösségek között felosztott delegációs rendszer szintén komoly előzménnyel bírt. Ez a rendszer, módosításokkal ugyan, de

---

³⁹⁴ i.m. Weiss-Green: 1995: 116-117p ; Yúsuf al-Hakím, 1980; Lapidus, 1988; EI5 :Lubnán

meghatározó maradt Libanon politikai életében. A körülmények azonban döntően megváltoztak 1920-ra.

Legelőször is azt kell tehát megvizsgálnunk, hogy az 1861-ben elnyert „Libanon Hegy” [Ġabal Lubnán] autonómia, hogyan alakult át „Nagy-Libanonná”, majd Libanoni Köztársasággá.

A világháború végén 1918. szeptember 19-én végleges vereséget mértek a török csapatokra a brit, illetve a velük szövetséges arab csapatok, mely utóbbiakat a török hatalom ellen, a háború során felkelő mekkai *šaríf* fia Faysal herceg vezetett, majd 1918. október 3.-án bevonultak Damaszkuszba. A herceg 1919-ben a párizsi békekonferencián követelte a terület függetlenségét, majd 1920-ban összeült Damaszkuszban a Szír Nemzeti Kongresszus, mely kikiáltotta Nagy-Szíria függetlenségét, az élére pedig a herceget nevezte. Ezt a helyzet azonban nem támogatták a győztes, és korábban a háború során a mekkai *šaríf* csapataival szövetséges hatalmak. A franciák számára, akik e terület feletti mandátumot megkapták terhessé vált az újonnan felállt helyzet, csapatokat tettek partra Bejrútban és a kellemetlenné váló herceggel szemben fegyverrel léptek fel. 1920. július 24.-én Hán Maysún-nál a francia csapatok megverték a herceg csapatait, aki menekülni kényszerült. A terület, mint láthattuk, francia mandátum lett, s ezt a Népszövetség 1922-ben ki hivatalosan is mondta. A területet aztán, a könnyebb irányítás, és a kisebb ellenállás érdekében felosztották, a meglévő vallási, etnikai, szociális különbségek mentén, és 1920. szeptember 1. négy autonóm egységet hoztak létre. Ekkor hozták létre Nagy- Libanont, Damaszkusz Államot, Aleppó Államot, és az Alawita Területet, melyből a későbbi Alawita Állam alakult. Ezen államok között 1920 és 1922 között fennállt az ún. Szíriai Konföderáció. Ebből először 1922-ben Libanon vált ki, majd 1922 végén a konföderáció felbomlott. 1921-ben Suwaydá’ központtal létrejött az ún. Ġabal Drúz, aóbbi drúz állam.

„Az oszmán kormányzat idején létezett Libanon autonóm körzet, mely kizárólag a Libanoni-hegységet foglalta magába, melynek 1914-ben a lakossága 400,000 fő volt, melynek négyötöde keresztény, míg egy

ötöde muszlim. A keresztények között látványosan a legnagyobb a maronita közösség volt, mely hatvan százalékot tett ki az egész [keresztény] közösségen belül. Az első Világháború alatt elvesztette autonómiáját, és lakossága jelentősen visszaesett az éhínségek, járványok, és kivándorlás miatt. Némely becslés szerint egyharmaddal, míg a veszteségek a maroniták között keserűen magasak lehettek. A maroniták nagy része között nőtt az elégedetlenség a körzet státuszával és méretével. 1919-ben a jövőt érintő elképzeléseiket megerősítették azon szíriaiak hajthatatlan követelései, akik Faysalt körülvették. A Maroniták egy olyan államot követeltek, mely a Libanoni-hegység mellett magában foglalja Tripolit, és ‘Akkárt északon, a Biqá‘ völgyét keleten, Hásbayyá-t, Rášayyát, és az ‘Ámil-hegységet délen, és a tengerparti sávot, mely magában foglalja Türoszt, Szüdont, és mindenk fölött Bejrútot nyugaton. A maroniták követeléseiket történelmi, földrajzi, és gazdasági érvekre alapozták. Párizsban, a háború után nyilvánosságra hozták követeléseiket Šukrí Gánim Központi Szír Bizottsága által, illetve azon delegációk által, melyeket a maronita pátriárka, Ilyás al-Huwayyik küldött.

A francia döntés Nagy-Libanon kialakítása miatt a maronita nyomás, illetve egy megbízható alternatíva iránti igény eredménye volt. Sok francia azt az ötletet preferálta, hogy egy egységes Szíriát hozzanak létre, egy kicsiny, autonóm Libanonnal, az oszmán modell alapján, s remélték, hogy ezen az alapon megegyezhetnek Faysallal. Miután kétségek merültek fel azzal kapcsolatban, hogy Faysal beleegyezzen vagy betartana egy ilyen megállapodást, Franciaországot a maroniták felé terelte, mint az egyetlen olyan közösség, akikben megbízhattak, hogy támogatják a francia érdekeket. 1919. november 10-én, egy Huwayyiknak küldöttlevelében Clemenceau kifejezte, hogy Franciaország támogatja az önálló Libanoni Államot. Az állam méretét nem döntötték el, és 1920 januárjában Franciaország egy sokkal kisebb államot támogatott, mint amit később életre hívtak. Robert de Caix [ekkor francia főmegbízott a térségben] leválasztotta volna Tripolit, és az északi területet, mely ötlethez Jouvenal 1926-ban egy rövid időre visszatért. Henri Gouraud

tábornok volt az, aki meghozta a döntést az összes maronita követelés teljes elfogadásáról.”³⁹⁵

Nos mint láttuk, a Nagy-Libanon francia kreáció volt, de maronita nyomásra. A maronitákat alapvetően két cél vezérelte. Először is egy annyira négy államot akartak, ami önállóan életképes, főleg gazdaságilag. A második, hogy olyan államhoz jussanak, amiben a keresztények többségben vannak, s sajátkezükhöz vehetik sorsukat. E két elvárás azonban roppant nehéz volt egyeztetni. Az első igény teret nyert, s így született meg a nagyobb területű állam. Ugyanakkor azok a területek, melyekkel Libanon növekedett, hétharmad részben muszlimok lakta terület volt. Nagy-Libanonnak csak kb. 55%-a volt keresztény. Ebben, s az egész országban is, a legnagyobb közösség a maronita volt, ám a lakosságnak csupán egyharmadát tették ki. A második legnagyobb közösség a szunniké volt, akik az összlakosság egyötödét tették ki, míg őket követték a síi közösségek, akik összlétszáma a libanoni lakosságon belül 17% körül volt. Ebben a legnagyobb, de mindenképpen legbefolyásosabb közösséget a drúzok jelentették.³⁹⁶

Ebből több dolog következett. Először is, hogy a maroniták nem lehettek az új állam egyedüli vezetői. Nemcsak a többi keresztény közösséggel kellett megegyezniük, de muszlimokkal is valamifajta együttműködést kellett elérni. Az országot nem lehetett teljesen kereszténnyé alakítani, s a politikai vezetés sem lehetett kizárólag a maroniták kezében. A másik fontos következmény, vagy inkább jelenség volt, hogy az ország területileg sem, politikailag nem volt egységes. Kiváltképpen a jövőt illető elképzelések tekintetében. A maroniták reménykedtek abban, hogy számarányukat növelni tudják a keresztények és az összlakosság tekintetében is. Ha ez nem is sikerül, mint a legnagyobb közösség, fenntartani az államot ezen megnövelt formájában, s a politikai vezetését, ha nem is kizárólagosan, de biztosítani. A többi keresztény közösség, bár egyenként egy sem volt olyan politikai hatalom

³⁹⁵ i.m. : Yapp, 1994. 104-105 p.

³⁹⁶ i.m. : Yapp, 1994. 105 p.

birtokában, ami jelentős befolyást biztosíthatott volna, ám mind érdekelték voltak egy független, keresztény többségű ország fenntartásában. Ennyiben mindenképpen támogatták a maronitákat, ám annyiban ki is kezdték őket, amennyiben nagyobb arányban kívántak részesülni mind a gazdasági, mind a politikai irányításból. Az ő támogatásukat a maroniták felé, s a velük való politikai együttműködést a külső kényszer szülte.

A szunnik, mint a második legnagyobb közösség, akik szinte teljesen homogén csoportok alkottak, nem kívántak belenyugodni egy önálló Libanonba. Ők a Szíriával való, s a Szírián belül minél előbb megvalósuló egységet támogatták.³⁹⁷ A szunni közösség ugyanis egészen eddig döntő befolyású volt a térségben, de legalábbis a frissen Libanonhoz csatolt vidékeken. E politikai vezető szerepüket nem akarták felcserélni egy 20%-os minoritásra, elvágva attól a szíriai szunni közösségtől, mellyel teljes politikai, és sorsközösséget vállalt. Vagyis két ellentétes érdekű közösség állt szemben egymással.

A képet csak bonyolították a síiták. A síitákon belül a legnagyobb a drúz közösség volt. 1921-től azonban megalakult az önálló Drúz Állam. A drúzok mindenképpen ennek keretei közt képzelték el jövőjüket. Nem voltak érdekelték egy egységes Libanonban, hanem szívesebben szakadtak volna el, csatlakozva a Drúz Államhoz. Ugyanakkor a drúzok lakta terület nem volt egybefüggő! Sem Libanonon belül, sem az egész térségben. Vagyis egy ilyen esetleges átcsatolás komoly nem-drúz lakosságot is érintett volna, további gondokat eredményezve. Az ötlet a drúz vezetőkön kívül nem is merült fel komolyabban, s a franciák sem voltak érdekelték benne. Ugyanakkor a többi síi közösség sem a drúzok aspirációit támogatta. Az ő helyzetük sokban hasonlított a nem maronita keresztény közösségek helyzetéhez. Nem kívánták a maronita vezetést, sem a keresztény főséget. Ugyanakkor nagy általánosságban még ez is jobban megfelelt nekik, mint a beolvadás egy szunni egységbe. Épp ilyen

---

³⁹⁷ 1920 és 1941 között a mai Szíriai Arab Köztársaság területén hat, majd 1924-től öt állam osztozott. Ezek önállóságát a szakirodalom nem egységesen tárgyalja.

kedvezőtlen lett volna számukra a drúzok fősége. Ők inkább azt a nézetet képviselték, hogy Libanon egy fenntartandó képződmény, amiben növelni kell létszámarányukat, és politikai súlyukat.

Ehhez kapcsolódik a harmadik fontos jelenség. Bár a létrejött állam a maroniták kívánságait tükrözte, s a lehető legkedvezőbb létszámban olvasztotta egybe a terület keresztényeit, az összlakosság tekintetében nemcsak hogy nem voltak 55% fölött, de ez az arány még romlott is. 1932-re a keresztények már csak a lakosság 51%-át tették ki. Innentől nem is végeztek felméréseket.³⁹⁸ A legsúlyosabb politikai ellentmondás is ebből eredt. Az irányítása maroniták, és a velük együtt működő keresztények kezébe került, és a politikai irányát ők szabták meg, ám a lakosságban kezdtek így is kisebbségbe kerülni. Vagyis vagy a területi igények nem tarthatóak fent teljes mértékben, vagy az ország keresztény jellege, vagy valamely köztes megoldással kisebbségből kell fenntartani a terület keresztény arculatát, s elkerülni az ebből fakadó feszültség robbanását. A másik oldalon a muszlimok el akarták érni a hatalomátvételt, de lévén nem voltak egységesek, az már kérdéses volt, hogy annak birtokában mihez is kezdenének. Egyesülnénk-e Szíriával, vagy fenntartva az önállóságot, ezen államon belül erősítenék-e pozícióikat. E nézetkülönbség, mint arról már szó volt, felekezeti alapú volt.

Az újonnan felálló vezetéstről még lesz szó. Itt elég azt megjegyezni, hogy a viszonyok képlékenyek voltak még 1922-ben is, amikor az első általános választásokat tartották. Ezt azonban a szunnik bojkottálták. 1922 és 1926 között a maroniták egyrészt támogatták a franciákat, másrészt minél jobban biztosítani akarták Libanon szuverenitását. A franciák kivártak, 1925-ben a Drúz Állam területén felkelés tört ki, ami kisugárzott hamar Damaszkuszra, és Libanonra is. Bár 1926-ra a franciák megállították a felkelés terjedését, elfojtani nem sikerült. Ez is nagyban motiválta a franciákat abban, hogy Libanon önállóságát megerősítsék, és az itteni drúzokat, a teljes drúz közösség

---

³⁹⁸ i.m. : Yapp, 1994. 104-105 p.

közel felét a franciáknak jobban megfelelő, s velük jobban együttműködő vezetés alá rendeljék. 1926.05.23.-án megszületet hát az első libanoni alkotmány, s ennek alapján a Libanoni Köztársaság. Ez ugyanakkor, a már említett problémák mentén magukat a közösségeket osztotta meg újra. Kétoldalú tapogatózás kezdődött. Egyrészt a közösségek különböző politikai csoportjai igyekeztek elsimítani ellentéteiket, másrészt a különböző közösségek azonos jövőfelfogású csoportjai is nyitottak egymás felé. Ez pedig roppant összetetté, és némileg kiszámíthatatlanná tette a viszonyokat.

IV./2. A Francia mandátum rendszere

A francia befolyást úgy Libanonban, mint az egész mandátumterületen elsődlegesen a hadsereg, illetve a főmegbízottakra épült, legális alapja pedig a Népszövetség mandátum megbízása. Ebből az egy szempontból Libanon 1946-ig nem vált el teljesen Szíriától. A közigazgatás alapvetően a korábbi oszmán hivatalnokrendszerre épül, nagyrészt a korábbi apparátussal. Ez francia mintára kezdték átalakítani, nagyrészt francia tisztviselők segítségével.

A legális alapot jelentő mandátum megbízást csak 1922-ben hagyta jóvá a Népszövetség, ám ennek komoly előzményei voltak. Azt, hogy a Közel-Kelet mely területeit kapja meg érdekövezetnek Franciaország, és melyeket Nagy-Britannia, azt már az 1916-os Sykes-Picot szerződés meghatározta. Ennek gyakorlati megvalósítását a Népszövetségben a győztes nagyhatalmak úgy kívánták realizálni, hogy a vesztes hatalmak, jelesen az Oszmán Birodalom, fennhatósága alól felszabaduló népeket, és területek kategóriákba sorolták a szerint, hogy fejlettségük milyen szinten van. Azon népek fölé, melyeket nem ítélték alkalmasnak az öngazgatásra, azok fölé olyan hatalmakat neveztek ki, amelyek elvben segítik őket az önállósodásban. Ez a mandátum, melyet a Népszövetségének 22. cikkelye mond ki. Ezt 1919. 06. 28-án írták alá.³⁹⁹

---

³⁹⁹ i. m. : Lugosi, 2006: 60-61 p. A 22. cikkely, 4. pontja konkrétan a Török Birodalmat tárgyalja.

Ekkor még konkrét területeket nem jelöltek ki, ezt a későbbi bizottságokra hagyták. Természetesen a Népszövetség bizottságaiban döntő szóval a győztes nagyhatalmak bírtak, akik korábbi egyezményeik alapján osztották el érdekköreik felé a mandátumokat. Ezt természetesen széleskörű elutasítás fogadta. A Damaszkuszban összeült Szíriai Általános Kongresszus a Népszövetséghez, annak amerikai szekcióján keresztül benyújtandó tiltakozó határozatot fogadott el, 1919. 07. 2-án. Ebben tiltakoztak a Népszövetség azon határozata ellen, mely mandátum felügyelet alá tartozónak ítélte Szíriát. Kinyilvánították Nagy-Szíria függetlenségét, Palesztinával és Libanonnal együtt. Visszautasították a függetlenség bármilyen csorbítását, a mandátum beavatkozást, és legfeljebb amerikai tanácsadásba egyeztek volna bele 20 éves időkorláttal. Ennek meghíusulása idején engedték volna, hogy Nagy-Britannia hasonló szerepkört töltsön be, de szintén csak 20 éves időhatárral.⁴⁰⁰ Ez a merev elutasítás szülte a francia csapatok aktív fellépését, melyről már volt szó. A francia hatóságok gyorsan átvették az irányítást, és a már kész helyzetet az 1919-es Népszövetségi alapokmányra hivatkozva, 1922-ben hivatalosan is elismerték.

Az adminisztráció viszonylag egységesen épült ki az egész francia mandátum rendszerben. Csúcsát a francia főmegbízott, főtitkára, és testülete képezte. A főmegbízott a területen létező teljes francia mandátumért volt felelős, vagyis egész Szíriáért, és Libanonért. Központja, mint társaié is, Bejrútban voltak. Az adminisztráció második vonalát a főmegbízott képviselői jelentették a terület fővárosaiban, akik az adott államért a főmegbízottnak voltak felelősek. Ezeknek megvolt a saját apparátusuk az adott állam élén. Ezek megbízottak a helyi elit, parlament, vagy kormányzó, illetve kormányzótanács együttműködésével irányítottak. A harmadik vonalat azok a közös, francia-helyi delegációk jelentették, melyeket az adott államokon belüli kisebb területek élére helyeztek. E mellett francia hivatalnokok dolgoztak a helyi közigazgatásban, hivatalosan mindenhol a helyi kormány, vagy

---

⁴⁰⁰ i. m. : Lugosi, 2006: 62 p.

kormányzó felkérésére. Az 1920-as években átlag 350 francia hivatalnok dolgozott a területen, nagyobb részük a hadseregben.⁴⁰¹ A franciák a közigazgatást, a bírói apparátust, s mindezekkel pedig a pénzügyek teljességét kezükben tartották.

Libanon esetében az igazgatás legfőbb szerve 1926-tól ez a libanoni parlament volt. 1920-tól Libanon élén a francia kormányzó állt, név szerint Robert de Caix. A kormányzó együttműködésben kormányzott a helyi elitet képviselő tanácsadó bizottságokkal. Ezt 1922-ben képviseleti bizottságok váltották. Ez már delegációs rendszerben történt, vagyis a helyeket az adott közösségek között osztották fel, eredetileg a lakosságon belüli számarányuk szerint. Mint láthattuk, ez sem volt előzményektől mentes. Azonban az 1922-es választásokon, és így a képviseleti bizottságokban a részvételt a szunnik bojkottálták. A rendszerben az első törést az 1925-ös év jelentette. Ekkor új főmegbízottat neveztek ki, Sarrail tábornokot. Ekkor kellett volna a képviseleti tanácsoknak átadni hatalmukat a képviselőháznak. Szintén ez az év volt, mikor kitört a drúz felkelés. Ezek a dolgok pedig szorosan összefüggtek, mégpedig Sarrail személyében. Sarrail nem szimpatizált a reprezentációs rendszerrel, és Libanont egy világi állammá akarta formálni. Le akarta váltania vallási vezetőket, és az oktatást állami felügyelet alá akarta helyezni. Hasonló átalakítási kísérletek zajlottak a drúzokkal szemben is, és ott ez lázadáshoz vezetett. Az ellenállás Libanonban is általános volt. Sarrailt, főleg a drúz felkelés miatt leváltották, és 1926-ban Jouvenal lett a főmegbízott. Ő, főként hogy a lázadás társadalmi bázisát elvegye, és megegyezzen a szíriai ellenzékkel, javasolta Libanon megkisebbitését. Ez hamar csődöt mondott, és belátta, hogy megfelelő körülmények között, a francia mandátumnak még mindig Libanon a legbiztosabb támasza.

Ennek lett az eredménye az 1926-os libanoni alkotmány, és a megalakuló köztársaság. Az alkotmány kompromisszumot jelentett a libanoni politikai hagyományok, és a megelőző évek francia szándékai,

---

⁴⁰¹ i.m. : Yapp, 1994. 86-87 p.

illetve a Libanonon belüli erők között. A libanoni alkotmány preambuluma kifejezte szoros együttműködési szándékait az arab államokkal, és kormányokkal – ennyiben engedve a szunni erőknek – ám az államot szuverén és önálló politikai entitásnak definiálta. Ez a szunnikat nem győzte meg egyáltalán.

Az új alkotmány eredményeként megszületett az a politikai formáció, mely gyakorlatilag 1946-ig megmaradt, és az az utáni berendezkedést alapvetően meghatározta. Szabadon választott képviselőház alakult. E mellé reprezentációs elven egy szenátust hoztak létre, melynek élén a francia külön megbízott volt. Ebben a keresztények hat az öthöz arányban voltak túlsúlyban. E mellett az állam élén formálisan a köztársasági elnök, és kormánya állt. Az első köztársasági elnök egy Jouvenal által választott ortodox, George Dabbás volt. Igaz ugyan, hogy hatalom gyakorlatilag a francia főmegbízott kezében volt, aki a hadsereg és a francia tisztviselők útján gyakorolta a hatalmat, ám ezek már olyan keretek voltak, melyben a libanoni politikai erők komolyan kezükbe vehették ügyeiket.⁴⁰²

1932-ben az alkotmányt felfüggesztették. Ez teljesen elfordította a libanoni közösségeket a francia támogatástól, és igazi motorjává vált a függetlenségi küzdelemnek, a mandátum rendszer minél előbbi felszámolásának. Az első eredmény az úgynevezett Nemzeti Paktum elődje volt, egy megegyezés, amit a maronita és a szunni politikai erők tettek lehetővé. Megegyeztek abban, hogy a vezető politikai hivatalokat a következő módon osztják el. A köztársasági elnök maronita keresztény lesz, a miniszterelnök szunni, a képviselőház elnöke síi, míg a védelmi miniszter és – később a hadsereg főparancsnoka – drúz. Ez a z elv, és megegyezés, jóval túlélte a függetlenségi küzdelmeket, és az önálló Libanon első két évtizedében is megmaradt. Az így meginduló, összefogás, és politikai küzdelem eredménye az 1936-os francia libanoni egyezmény lett. Ennek értelmében a két szerződő fél, vagyis Libanon és Franciaország egymás szövetségesének tekinti magát, s minden nemű

---

⁴⁰² i.m. : Yapp, 1994. 106 p.

külpolitikai ügyben egyeztet. Szövetséget harmadik féllel nem a köt a másik fél tájékoztatása nélkül. Ebben a francia kormány ígéretet tett a szuverenitás garantálására a mandátum lejárta után, ám ennek idejét nem határozta meg. Mindenesetre nem tervezték rövid távra, hiszen az egyezményt 25 évre kötötték, és automatikusan megújult volna, hacsak valamelyik fél nem tiltakozik. A szerződéshez katonai konvenció is kapcsolódott. Ennek értelmében a libanoni hadsereget kizárólag a Franciaország fegyverezheti fel, és képezheti ki. Háború esetén a két szerződő félnek segítenie kellett egymást. Ennek értelmében a libanoni kormánynak át kellett adnia teljes területét, és minden kapacitását a francia irányításnak.⁴⁰³ Feltehetjük a kérdést, hogy miért volt fontos ez az egyezmény és miért tekinthető eredménynek Libanon számára. Igaz, hogy az egyezmény rendkívül sok megszorítást tartalmaz Libanon számára, ugyanakkor egyértelmű politikai szándéknyilatkozat arra nézve, hogy a francia kormány át fogja adni a hatalmat a libanoninak. Az 1936-ban Párizsban aláírt egyezményt azonban a francia parlament nem erősítette meg. Az igazi eredmény a korábbi alkotmány visszaállítása volt, egészen 1939-ig. Ekkor a háború kitörésével a francia különmegbízott felfüggesztette az alkotmányt, és szükségállapotot rendelt el. Franciaország veresége után az ellenőrzést a vichy-francia erők 1941 júniusági látták el, amikor is brit és szabad francia csapatok megszállták Libanont, és Szíriát. Négy éven át tartó bizonytalanság és politikai lavírozás vette kezdetét, aminek az eredménye először a közösségek összefogása lett a függetlenség érdekében, majd 1946-tól a függetlenség. A mandátumrendszer azonban már gyakorlatilag 1941-ben megszűnt, ha a külföldi megszállás nem is. Az 1941-től 1946-ig terjedő időszakot éppen ezért a következő részfejezetekben tárgyaljuk.

Általánosságban elmondható, bár a részletekről a megfelelő részfejezetben lesz szó, hogy 1926 és 1941 között a politikai életet a vezető maronita közösségen belüli pozícióharc jellemezte. Ugyanígy a többi közösség is megosztott volt az önállóság, illetve a Szíriával való

---

⁴⁰³ i. m. : Lugosi, 2006, 146-148 p.

unió ügyében. Ezt a megosztottságot a nagycsaládok között ellentmondás jellemezte. A hatalom központi szinten gyenge volt, a kormányok viszonylag gyorsan cserélődtek, ám helyi szinten a befolyásos nagycsaládok irányítottak. A politikai elitet központi szinten is ezek a családok adták, ám országos szinten nem tudták tartóssá tenni hatalmukat. Fontos jellemzője maradt az országnak, hogy igen dezintegrált, és helyi jellegű volt. A területeken belül a közösségek szorosabban működtek együtt, mint országos szinten, s ezzel a helyi körzetek gyakorlatilag önálló politikai arculatot nyertek. A politikai elit másik nagy törésvonalát – és ebben nagyon hasonlított a történelmi Szíria többi területére – az ellentét jelentett a régi hivatalnoki gárda közt, aki tapasztalatát az oszmán korban szerezte, illetve az ifjabb generációk között. Ez utóbbi is erősen ragaszkodott a francia támogatáshoz, de kereste az önállóság útjait. Itt azonban a küzdelem, épp a nagycsaládok meghatározó szerepe miatt, nem volt olyan éles, mint Szíriában. A gazdaság ezzel együtt profitált ebben a korszakban. A gyenge politikai vezetés nem avatkozott bele a gazdaságba ami gyorsan fejlődött. Főleg a városiasodás erősödésével, ami növelte az ipar és a szolgáltató szektor kapacitását. A két kikötőváros, Bejrút, és Tripoli jelentették a húzóerőt, melyek egyúttal versenyben is álltak egymással.

Ebben a fejezetben az utolsó, s talán legfontosabb dolog amiről szót kell ejteni, az a hadsereg felépítése. A hadsereget a francia mandátum erők, némileg angol mintára három szinten alakították ki, az egész közel-keleti francia mandátum területére kiterjedően. Az első szintje az *Armée du Levant* volt, aminek gerincét afrikai illetve madagaszkári gyarmati erők adták, de jelentős mértékben olvasztott magába francia, és Francia Idegen Légións erőket. Ennek száma 1921 70 ezer fő volt, míg 1924-ben már csak 15 ezer. Ez lényegesen nem is nőtt később sem. Ennek kiegészítésére hozták létre az ún. *Troupes Spéciales du Levant*-ot, melynek létszámát fokozatosan emelték az első szint erőit kiváltandó. Ennek sorállományát helyiek jelentették francia, illetve kisebb mértékben helyi tiszték irányítása alatt. Ez főleg keresztényekből, drúzokból, illetve 'alawitákból állt. A helyi tisztí gárdát régi oszmán

tisztek adták, akiket 1932-től a humszi katonai akadémia növendékei egészítettek ki. Ennek létszáma 1924-ben 6500 fő volt, míg 1935-ben 14 ezer. A harmadik szintet a helyi rendfenntartás a francia mintán megszervezett rendőrség, és csendőrség volt, mely teljesen helyi állományú volt.⁴⁰⁴

IV./3. Politikatörténet a két világháború között: Közösségek, pártok, helyzetkép

Ezen általános áttekintő után lássuk részleteiben, mi jellemezte a politikai eseménytörténetet a két világháború közötti Libanonban. Mint azt már érintettük, a közösségek, és a közösségeket reprezentáló nagycsaládok befolyása volt a döntő. Mindezt pedig érdemes közösségek szerint végignézni. „A sunni előkelők sokban hasonlítottak szíriai társaikra, oszmán képzettésükkel, és tapasztalataikkal, bár vagyonuk városi tevékenységekből származott, semmint földbirtokokból. Az unokatestvérek, Sámí al-Sulh, Riyád al-Sulh, régi szüdoni oszmán arisztokrata családokból jöttek, akik ekkor áttették székhelyüket Bejrútba, és arab nacionalista elveket vettek át, még 1918 előtt. ‘Abd al-Hamíd Al-Karamí és fia Rášid al-Karamí Tripoliból való vallásos családból származtak, akik valaha a mufti tisztét bírták. Sá’ib Salám egy bejrúti kereskedő család sarja volt, akinek apja képviselő volt az oszmán parlamentben. Érdekes karakter volt Muhammad al-Ġisr sejk, Tripoli egyik vallásos családjából, oszmán politikai multtal. Ő egyike volt az első szunni vezetőknek, akik együttműködtek a franciákkal, és a szenátus, majd a képviselőház elnöke lett 1926 és 1932 között. Egy másik régi Tripoliból való család tagja volt Hayr ad-Dín al-Ahdab, aki Bejrútba költözött, újságot alapított, és a pánarab eszmék egyik legfontosabb szószólója lett. Később módosította nézeteit, és 1937-ben Libanon első szunni miniszterelnöke lett. A síi előkelők ugyanakkor főleg földbirtokosok voltak. Köztük a legjelentősebb az As‘ad család volt délen, illetve a Hamáda a Biqá‘ völgyében. A drúz vezetők, épp mint a

---

⁴⁰⁴ i.m. : Yapp, 1994. 86 p.

síik, a hagyományos posztokat szívelelték. Státusz szempontjából a vezető család az Arslán, ám birtok szerint a leggazdagabb a Ğumlulat volt.

A keresztények ugyanakkor döntően más háttérrel bírtak, lévén főleg nem-oszmán iskolákban tanultak, név szerint a Szent József jezsuita főiskolán. E mellett a politika mesterségét a Libanon Hegy autonómiáján tanulták. Sok volt köztük a földbirtokos, ám sokan kezdtek városi foglalkozásokba. A görög-keresztény előkelők, Michel Šiha, és Salím Taqlá bankárok voltak. A görög ortodoxok gyakran régi kereskedőcsaládokból származtak, mint a multimilliomos ügyvéd, Petro Trád. A maroniták közt sok volt a birtokos, ám a politikai vezetők képzett emberek voltak. Emile Eddé egy Párizsban tanult ügyvéd volt, aki inkább tudott franciául, mint arabul. Bišára al-Húri, egy tisztviselő fia volt, aki a régi autonóm körzetben dolgozott, szintén ügyvéd végzettségű volt. A keresztény elit összetettségének egyik érzékletes példája Kamíl Šam‘ún vlt aki a Šúf egy birtokos családjából származott, ám jogi végzettséget szerzet, és politikai pályára lépett. A Šúf-ban hagyományos ember volt, ám Bejrútban modern politikai vezető lett. Hasonló példa Sulaymán Faranĝiyya északról. Származási helyénguizában hagyományos ember volt, míg Bejrútban a modern politika játékait játszotta. Egy libanoni vezető karrierjében két elem kiegészítette és erősítette egymást: a származási régiója volt a politikai bázisa, míg hogy támogatóit képviselje, hivatalt kellett vállalnia. Az, hogy távol tartsa magát a politikától, olyan luxus volt, ami csak kevesek engedhettek meg. Az új politikai küzdőtér átformálta hagyományos életüket.”⁴⁰⁵

A hivatalokat a közösségek közt osztották el, mint láttuk, míg a közösségek között, csak pár család, és inkább pár személy volt az, aki döntő volt. Így adott hivatalban általában egészen a ’60-as évekig ugyanaz a pá személy váltogatta egymást, pár kivétellel. Az 1926-os alkotmány – mint arról már esett szó – megosztotta a közösségeket családok szerint. A szunik nagy része ellenállt az új rendszernek, egészen az 1943-as Nemzeti Paktum megkötéséig. A drúzok közt a megosztottság

⁴⁰⁵ i.m. : Yapp, 1994. 110-111 p.

a két nagycsalád közt jelentkezett. A Ğumbulat család támogatta, míg az Arslán ellen volt. A maroniták is megosztottak voltak, ám minthogy a gyakorlati hatalom az ő kezükben volt, belső viszályaik meghatározóak voltak az ország szempontjából. Egy részük az egész Nagy-Libanon koncepciót ez elhibázott folyamatnak tekintete, és vissza akart térni a háború előtti autonómia alapján egy kicsiny Libanon kedvezőbb. Ebben sok szunni prominens támogatóra találtak. Sok maronita, így Emile Eddé is, aki pedig a 1919-ben Nagy-Libanon egyik leglelkesebb képviselője volt, más úton haladt. Belátták a szunni ellenállás súlyát, és a megoldást egy kisebb Libanonban látták, ami csak Bejrútra, a Biqá'ra, és a Libanon-hegységre kiterjedően. Mások úgy látták, hogy Nagy-Libanon megvalósítható, de hosszú távon szembe kell nézni a muszlimok ellenállásával, így a francia támogatás elengedhetetlen. A nem maronita vezetők java is csak a franciák által látta megvalósíthatónak az államot. A sokáig nem kezelt, de mégis a megoldás kulcsát jelentő elképzelés a muszlimokkal való aktív politikai együttműködés volt. Ez a megoldás bizonyult később hosszú távon életképesnek, és ez hozta létre Libanon politikai arculatának azon sajátos arculatát, melyre e tanulmány is fel kívánja hívni a figyelmet. A megannyi közösség, hagyomány és törekvés ellenére a kiegyezés, és a közös irányítás lehetséges, ha a felek meg tudnak egyezni. Kezdetben ezt úgy tartották megvalósíthatónak, hogy ha a szunni régi generációja „kikopik” a politikai életből, és olyanok állnak a helyükre, akik nem az oszmán korból merítik tapasztalataikat.

Kezdetben azonban a politikai pártok is a helyi sajátosság, a közösségi képviselet alapján szerveződtek. A pártok egyszersmind egy-egy adott közösség képviseleti szervei is voltak, amik élén az adott közösség prominens családjainak idősebb tagjait találjuk. Ezek főleg kisebb helyi, vagy közösségi szervezetek voltak, amiket koalíciókként a meghatározó politikusok fogtak össze, a valódi politikai súly érdekében. Tömegpártok nem léteztek, csak helyi, „elit pártok”. Ilyen volt az 1920-as években Emile Addé által létrehozott Nemzeti Blokk, mely alapvetően keresztény érdekeket képviselt. Ez az '50-es években fia, Raymond alakította át igazi tömegpárttá. Hivatalosan 1934-ben alakult meg az

Alkotmányos Blokk, aminek Bišára al-Húri volt az elnöke. Az 1943-as áttörést, a Nemzeti Paktumot, és választási győzelmet is ő érte el, Riyád al-Sulh-hal összefogva. A két világháború közt még csak ezek a „nagypartok” léteztek a rengeteg törpepárt mellett. Az igazi pártok csak az '50-es éveekben alakultak, ám ezek java is gyorsan cserélgette nézeteit, a vezetőikhez igazodva, és sokuk igen rövid életű volt.

Az ideológiai pártok, amik egy ideológia mellett az egész ország lakosságához szóltak volna, kevesen voltak, és csak kevés jutott be a parlamentbe. A legfigyelemreméltóbb a Szíriai Szocialista Nemzeti Párt volt, mely Szíriában is működött, ám tevékenységét igazán Libanonban fejtette ki. „1932-ben alapították és főleg a görög ortodoxos pártja volt. A '30-as évek közepén a párt gyorsan nőtt, és részt vett az 1936-os demonstrációkban. Betiltották, át 1944-ben újjáéledt, és 1949-ben fegyverrel próbálta megszerezni a hatalmat. Ennek eredményeként a pártot ismét betiltották, és vezetőjét, Antún Sa'áda-t kivégezték.”⁴⁰⁶ „Mint a '30-as évek legtöbb pártja, az SzSzNP is fasiszta jelleget öltött: Sa'áda-t *al-za'im*-nak (így fordították le a Führert) nevezték, míg a párthimnusz a 'Szíria, Szíria, über alles' volt, amit a német himnusz dallamára énekeltek. A másik fasiszta jellegű képződmény a Katá'ib (Phalanges Libanaises), egy maronita párt volt, amit 1936-ban hozott létre Pierre Ğumayyil, a Berlieni Olimpia hatása alatt. Mint a legtöbb ideológiai párt, a középréteghez, és a kisvállalkozókhoz szólt. Demokratikus libanoni nacionalizmust hirdetett. Szunni ellenpárja az al-Naĝĝáda (Segítők) volt, amit 1937-ben alapítottak, és az iszlámra, és az arabizmusra koncentrált. Ez utóbbi tagjai főleg Bejrútból, és a Biqá'-ból jöttek, s főleg munkások, parasztok, és diákok voltak.”⁴⁰⁷ Az ideológiai pártok csak a második világháború után nyertek igazi súlyt, főleg a baloldali mozgalmak erősödésével, de még mindig komoly közösségi árnyalattal. Ennek legjobb példája az 1949-ben alapított Progresszív Szocialista Párt volt, amit egy drúz Kamál Ğumbulat vezetett.

---

⁴⁰⁶ i.m. : Yapp, 1994. 112 p.

⁴⁰⁷ i.m. : Yapp, 1994. 112 p.

IV./4. A függetlenség elnyerése, a kiegyenlítés, kilátások

Mint arról mára két világháború közti eseménytörténetnél volt szó, a második világháború kezdetén 1939-ben az alkotmányt újból felfüggesztették, és szükségállapotot hirdettek. Ez felkavarta a politikai palettát, és a közösségek, félretéve a Szíriával való unió kérdéskörét, az azonnali függetlenség mellett foglaltak állást.

A dolgok 1941 júniusában lendültek ismét mozgásba, amikor a brit, illetve szabad-francia csapatok megszállták Szíriát és Libanont. 1941. 06. 8.-án Catroux, a szabad francia erők térségbeli főparancsnoka hivatalos kiáltványt tett közzé. A kiáltvány úgy fogalmaz, hogy a brit szabad-francia csapatok felszabadították a területet, és megvédik a német elnyomástól. Ugyanakkor biztosítja a terület lakosságát, hogy támogatás esetén a Franciaország garantálja függetlenségüket, és szabadságukat, mégpedig azonnal. A kiáltvány kétszer is kimondja a terület lakosságának azonnali szabadságát.⁴⁰⁸ Ez valószínűleg taktikai lépés volt, a lakosság megnyugtatására, és egy esetleges lázadás elkerülésére. Ezt mutatja a brit külügyminiszter, Lyttelton, és de Gaulle 1941. augusztusi levélváltása. Ebben Nagy-Britannia garantálja érdektelenségét Szíria és Libanon ügyében, és a két országot Franciaország érdekszférájának tekinti. Mindkét fél elkötelezte magát a két ország függetlensége mellett, ám időkorlát nélkül. Franciaország döntő befolyását ugyanakkora függetlenség elnyerése utánra is szavatolták.

Ami Libanont illeti, 1941 nyara annyiban nem hozott változást, hogy a szükségállapot fennmaradt, az alkotmány továbbra is fel volt függesztve. Catroux nyilatkozata után sem volt konkrét időpont megjelölve, mikor is nyeri Libanon a szuverenitását. Ugyanakkor a szabad-francia, illetve brit erőket lekötötte a háború, és Libanonban békét akartak. El akartak kerülni minden olyan akciót, túlkapást, ami lázadáshoz vezethetett volna. Ebben a légkörben a politikai erők némileg szabadabban mozoghattak. 1941. 11. 26-án a Catroux nyilatkozat alapján

---

⁴⁰⁸ ⁴⁰⁸ i. m. : Lugosi, 2006. 210 p.

kikiáltották a függetlenséget, ám azt a nagyhatalmak, így a franciák sem ismerték el. A két nagy politikai tábor, a paletta két oldala kölcsönösen felismerte a megegyezés szükségességét. A maroniták hajlandónak mutatkozta lemondani a francia támogatásról, kizárólagos politikai hatalmukról, és együttműködni a szunnikkal. A szunnik hajlandóak voltak elfogadni az önálló Libanont, és részt venni a kormányzásban, ha cserébe az új állam erősen együttműködik a többi arab állammal.

Ez a megegyezés az 1943 augusztusában Aley-ben aláírt Nemzeti Paktum volt. Már az aláíró felek neve is jelzi a dokumentum súlyát. Maronita keresztény oldalról Bišára al-Húri, míg szunni oldalról Riyád al-Sulh. Mit tartalmazott ez a dokumentum? Első pontja kimondja Libanon teljes önállóságát az európai hatalmaktól, és az arab világtól. A maroniták lemondanak a francia támogatásról, míg a szunnik lemondanak a Szíriával való unióról. Ez a már vázolt kompromisszum. A második pontja lett később a legfontosabb, hiszen, bár mint láttuk volt előzménye, évtizedekre meghatározta a libanoni politikai térképet. A közhivatalokban, és a parlamentben minden szabad libanoni állampolgár vállalhatott állást. Ugyanakkor hat az öthöz arányban a keresztények javára osztották el a hivatali helyeket. Ekkor kimondták, hogy a köztársasági elnöknek maronitának kell lennie, a miniszterelnöknek szunninak, a parlament elnökének síinak, míg alelnökének ortodoxnak. Később ezt kiegészítették azzal a szokásjog élő ponttal, hogy a védelmi miniszter, illetve a hadsereg főparancsnoka drúz kell hogy legyen. Ez a pontinkább kedvezet a maronitáknak, hiszen vezető szerepüket megőrizték, de komoly engedmény volt ez a szunnik felé, akik végre hajlandóak voltak lemondani a Szíriával való unióról. A harmadik pont pedig kimondta, némileg az első pontot árnyalando, hogy Libanon arab ország, s mint ilyen kész együttműködni minden arab országgal.⁴⁰⁹ A háború utáni alkotmány preambuluma ki is mondja, hogy Libanon mind az ENSz-nek, mint az Arab uniónak aktív alapító tagja volt, és mindkettő felé egyértelmű az elkötelezettsége.

---

⁴⁰⁹ i. m. Lugosi. 2006. 224 p.

A megegyezés nyilvánvalóvá tette a francia vezetés számára, hogy minden politikai támogatásukat elvesztették Libanonban. 1943. 11. 08.-án új választásokat tartottak, és az új parlament felmondta a mandátumot, semmisnek mondvá azt. A franciák azonnal letartóztatták a kormány tagjait, és felfüggesztették az alkotmányt. Nemzetközi nyomásra a kormány tagjait hamarosan szabadon engedték, és 1943. 11. 22.-én elismerték Libanon függetlenségét. Ám pozícióikat nem kívánták feladni. A háború alatt még meg lehetett indokolnia jelenlétét, de annak vége felé már gondot jelentett a teljes politikai ellenállás. Nem volt igazi koncepció a jövőre. Végül 1945. 12. 13.-án a francia és a brit kormány megegyezett egymással abban, hogy mindaddig Libanonban francia katonai erő marad, amíg az ENSz nem határoz a terület biztonságáról. Ez komolyan elhúzhatta volna a kivonulást. 1946. 01. 01.-én Szíria is kikiáltotta függetlenségét, mégpedig egykét az az öt állam, akire a franciák darabolták. 1946. 02. 04. - én a két ország együttesen tiltakozott a francia csapatok ellen, és az előző év decemberi francia-brit megállapodás ellen.⁴¹⁰ Nem is annyira a tiltakozás, mint az egyértelmű és teljes körű ellenállás bírta rá a franciákat kivonulásra. Nyilvánvaló lett, hogy ennek nincs alternatívája. Ha nem vonulna ki sem lett volna már politikai erő, amire építeni lehetett volna. A háború után pedig Franciaország nem is engedhette meg magának, hogy fegyverrel tartsa fent azt a pozícióját a térségben, mely már a két világháború alatt is inkább veszteséges volt, és presztízis célokat szolgált. Megkezdődött háta csapatkivonás. 1946 májusában Szíriát, majd pár hónappal később Libanont is elhagyták a francia csapatok.

Libanon a gyakorlatban is elnyerte függetlenségét, és a politikai viszonyok viszonylag stabilak voltak. Bár a korábbi fragmentált politikai paletta megmaradt, és a francia csapatok távozásával az összekötő kapocs, a függetlenségért való összefogás eltűnt, de a Nemzeti Paktum megteremtette a politikai fejlődés kereteit. Ugyanakkor a jövőre nézve komoly gondot jelentett az erős ideológiai pártok hiánya, és az a tény,

---

⁴¹⁰ i. m. Lugosi. 2006. 239 p.

hogy míg a lakosság arányában egyre nőtt a muszlimok száma, ezt az erők felosztása nem követte. A gyenge kormányzati hatalom, az egymást gyorsan váltó kormányok sora megmaradt, s az eltolódásokat már nem tudta kiegyenlíteni. Ez robbanással fenyegetett, s mint azt Libanon későbbi története mutatta, robbanáshoz is vezetett.

V. ÖSSZEGRÖZÉS

Mint láthattuk Libanon története a maga teljességében, épp úgy mint a két világháború között egy rendkívül összetett képet alkot. A megannyi közösség, és tényező oly szövevényben kapcsolódik össze, s hat egymásra, hogy azok elválasztás szuverén kezelése nem is lehetséges.

Libanon, mint láthattuk, már a legkorábbi időktől hegyeivel biztos menedéket nyújtott az üldözött közösségeknek. Először a kereszténység, majd az iszlám kisebb felekezetei találtak itt menedéket az üldözöttek előtt. A kemény körülmények, a külső nyomás, és az a tény, hogy közösségük e területen kívül gyakorlatilag nem létezik⁴¹¹, ugyanakkor közös pont volt. A századok során a közösségek megtanulták elfogadni egymást, és együtt élni békében. A XVI.—tól a XVII. századig a drúzok és a maroniták kiváló együttműködésben irányították a területet. A máshol kisebbségben lévő, vagy üldözött közösségek itt domináns pozícióba jutottak, s ezzel szép lassan Libanon elkezdett leválni a történelmi Szíriáról. Ez először csak a helyi amírok hatalmában jelentkezett, ami nem volt szokatlan az Oszmán Birodalom más területein sem. Azt azonban csak két évszázaddal később láthatjuk a Birodalom többi részén, hogy bizonyos területek teljesen leválnak, önállóan kezelik ügyeiket. Márpedig a Ma'an, majd a Šihábi amírok folyamatosan kikezdték a központi hatalom erejét, és egyre szélesebb jogokat kaptak. Az önállóság ezek folyamata mellé, de már a maronitáknak köszönhetően kapcsolódott a másik szál, az európai, de főleg a francia támogatás. Az állami lét előképei fokozatosan alakultak ki. A qaymaqám intézménye,

⁴¹¹ Kivétel nyilván van, mint az örmények, a szunnik, vagy a nesztoriánusok. Ugyanakkor a fajsúlyos közösségek, így a drúzok, és a maroniták mellett sok kisebb felekezetre ez teljesen igaz. A politikai arculat sajátosságai pedig nekik köszönhetőek.

majd a mutasarrif-é. Vagyis visszatekintve az út az 1921-es államiságig, szinte nyílegyenes volt.

Az I világháború végén a maroniták kívánságára alakultak ki az új állam határai, ám nagyszámú nem keresztény is került a határok közé. Ez pedig a már vázolt válaszut elé állította Libanont. A pár évtizeddel korábbi sérelmeket félre kellett tenni ahhoz, hogy összefogással működőképes állam születhessen. A kontraszt pedig nagyon éles az 1921 és 1943 közti, illetve az azutáni korszak között. Addig, míg nem voltösszefogás, a lakosság jól megosztható volt. Az 1943-as Nemzeti Paktum azonban olyan kompromisszum volt, ami lehetővé tette az összefogást, és a kitűzött külpolitikai célok elérését. Fel kellett ismerni hát, hogy egyik közösség sem tud hegemon helyzetbe kerülni, de az érdekek egyeztetése, és a hatalom megosztása mindenkinek kedvező. Ezt a leckét sajnos másodszor sem tanulták meg eléggé és ennek a széthúzásnak 1975-ben polgárháború lett az eredménye.

Mégis, ahogy 1943 után, úgy 2000 után is az ország hamar talpra tudott állni kellő összefogással. Ez az összefogás pedig minden gondja ellenére Libanont utópiává, megélt álommá tette az arab világban. Egy ország, ahol, keresztények és muszlimok, meg tudják osztani a hatalmat, tömegesen tudnak együtt élni, és össze tudnak fogni a közös cél érdekében. Mindezt talán egy dal történetével lehet legjobban érzékeltetni. A híres libanoni maronita énekesnő Fayrúz mára polgárháború után írta egyik híres dalát: „Behebbak Yá Libnán” (Szeretlek Libanon). A dalban egy szó sincs vallásról, különbözőségről, csakis Libanonról, és a végtelen hazaszeretetről, mely az együttélés évtizedei alatt igenis közös érték lett. S hogy mennyiben jellemzi ez Libanont mint utópiát? 2006 nyarán amikor a Libanon és Izrael között háború tört ki, a libanoni nép félretette belső ellentéteit. A dalt pedig Huasyn al-Ġasmy a neves szaúdi énekes útján újra kiadták és sláger lett mindenhol. Egy szaúdi, szigorúan a vallásos muszlim, egy maronita énekes dalát énekelte a hazaszeretetről. S ez az érzés, mely bár az egész arab világban jelen van, Libanon rá az élő példa. Az arab világ, mint Libanon maga is kicsiben, rendkívül színes, és összetett. Az ellentétek

sokfélék, mégis itt találjuk meg a példát arra, hogy ezeket félre lehet tenni, és az összefogás fantasztikus eredményekre képes. Ha megnézzük a libanoni gazdaság teljesítőképességét 1975 előtt, és 2000 után, az eredmény magáért beszél.

Mínderre persze mondhatnánk, hogy ez Libanon ügye, vagy hogy egy elszigetelt eset. Ez talán igaz is. Ám akkor, amikor az Európai Unió hasonló módon népeket kultúrákat, vallásokat próbál egyesíteni, amiket ráadásul még a közös nyelv, vagy anyaföld sem tart össze, talán van mit tanulni a példából. Hiába állítják egyes kutatók, hogy a kultúrák készülnek összecsapni, Közel-Kelet e részén a gondok ellenére lehetséges. Van a gondokra békés megoldás. Ugyanakkor intő jel kell, hogy legyen, hová vezet az, ha effajta összetartás nincs, és a részérdekek felülkerekednek. Európa ezt egyszer megláthatta már Jugoszlávia esetében, ahol ez a „kísérlet” kudarcot vallott, és az ár itt is hatalmas lett.

BIBLIOGRÁFIA

- Aziz S. Atiya: A history of the Eastern Christianity, London, 1968, Methuen & Co. Ltd
- Yúsuf al-Hakím: Bayrú t wa Lu n ħn fī ‘ah d ’Ál ‘Uṭmán [*Bejrút és Libanon az Oszmán dinasztia korában*], Bejrút, 1980, Dár al-Nahár li-lnašr
- Yapp, M. E.: The History of The Near East since the First World War, London, 1994., Longman
- Lapidus, Ira M.: A History of Islamic Societies, New York, 1988, Cambridge University Press
- Weiss, Bernard G. – Green, Arnold H. : A survey of Arabic History, Cairo, 1995, American University in Cairo Press
- Nejla M. Abu-Izzeddin: The Druzes, Leiden, 1984, Brill
- The Cambridge Encyclopedia of the Middle-East and North Africa [eds. Mosrtyń T., Hourani A.], Cambridge, 1986, Cambridge University Press
- The Middle East and North Africa 2004, [handbook], London 2003, Europa Publications
- Matti Moosa: Extrimist Shiites *The Ghulat Sects*, Syracuse, 1987, Syracuse University Press
- Farhad Daftary: Az Iszmailiták rövid Története, Budapest., 2006, L’Harmattan
- Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez [szöveggyűjtemény] szerk. Lugosi Győző, Budapest, 2006, L’Harmattan
- Encyclopedica Islamica, Leiden, Vol. II.; Vol. V.; Vol. VIII.

